

WESTVLAAMSE GIDSENKRING
AFDELING OOSTENDE
" LANGE NELLE "

CURSUS TOERISTISCHE GIDS

*

OOSTENDE 1991 - 1992

*

CULTUURHISTORIE VAN WESTVLAANDEREN

O. LALEMAN

CULTUURHISTORISCHE ACHTERGROND VAN WEST-VLAANDEREN

O. Laleman

Inleiding

1. De naam "Vlaanderen"

Niet duidelijk: in verband met "vla" (platte koek, platte grond, vlakke) ? en "wandern" (zwerven) ??: streek van het zwerversvolk van de vlakke, het moerasland of de moerasstreek.

Vlaming (uit vladening; -ing: verzamelwoord of abstractie): naakte vlakke, moerasgrond. Vandaar in Brugge: Vlamingstraat: straat naar de Vlaming.

In de IJzerstreek, tussen Diksmuide en Lo, is er ook een "Vlavaart".

De naam "Vlaanderen" wordt voor het eerst gebruikt in de "Vita Eligii", 8e eeuw.

2. Sporen van de Romeinse overheersing in West-Vlaanderen

Bij opgravingen in Kortrijk ontdekte men overblijfselen van een Romeinse nederzetting (aan de heerweg Doornik-Oudenburg). Opgravingen in Oudenburg brachten gedeelten van een Romeins kamp aan het licht. De archeologie van de jongste tien jaar in Brugge kwam tot de bevinding dat er ook in deze stad een Gallo-Romeinse bewoning moet geweest zijn. Een verdere hypothese werd zelfs naar voren geschoven, die van een Romeins castellum in Brugge.

De romanisering liet ook sporen na in de naamgeving van plaatsen (vb. Kaster: castra of versterkt kamp).

I - MIDDELEEUWEN

A - Historisch overzicht

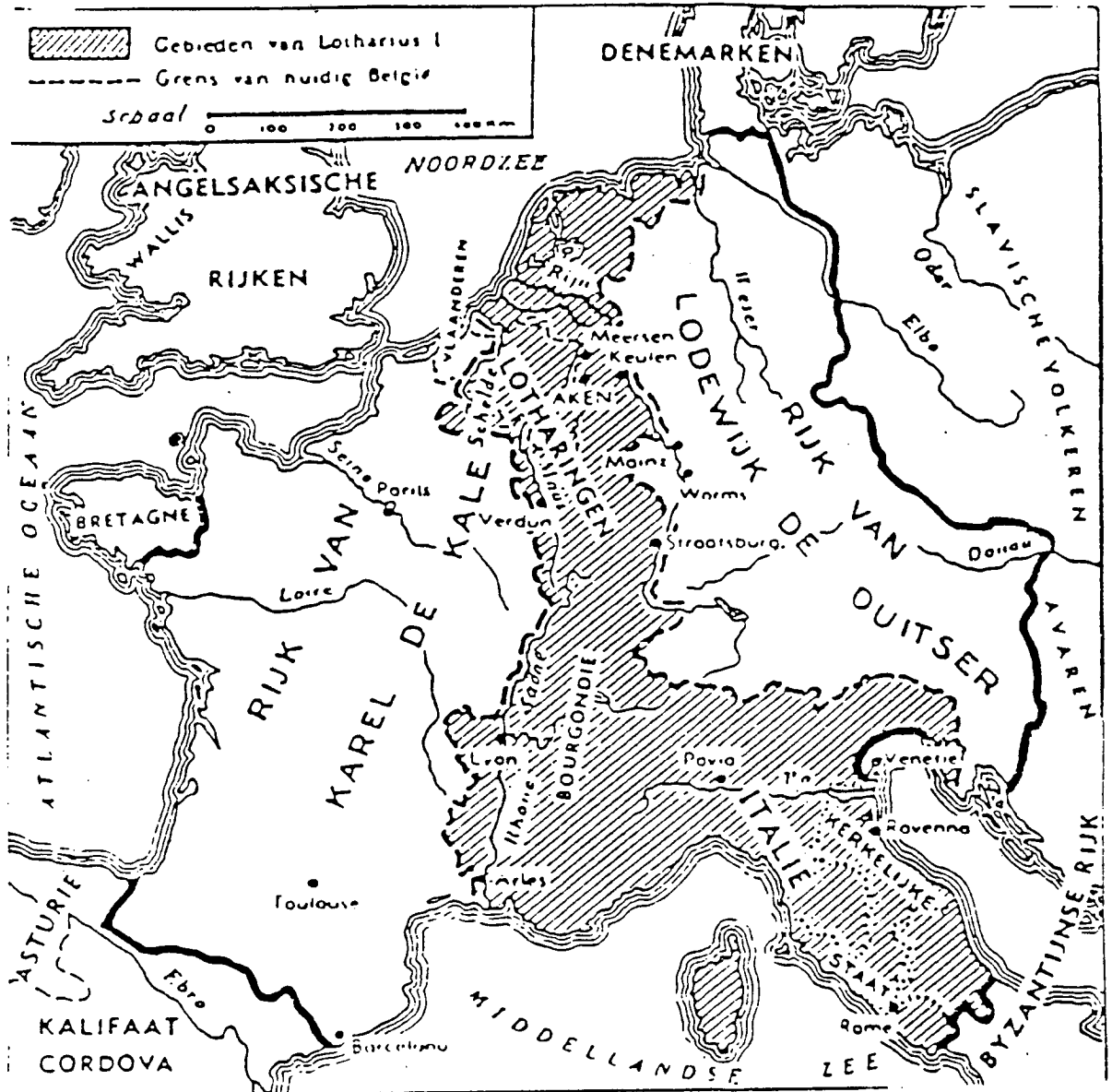
Het huidige West-Vlaanderen maakte deel uit van het Graafschap Vlaanderen.

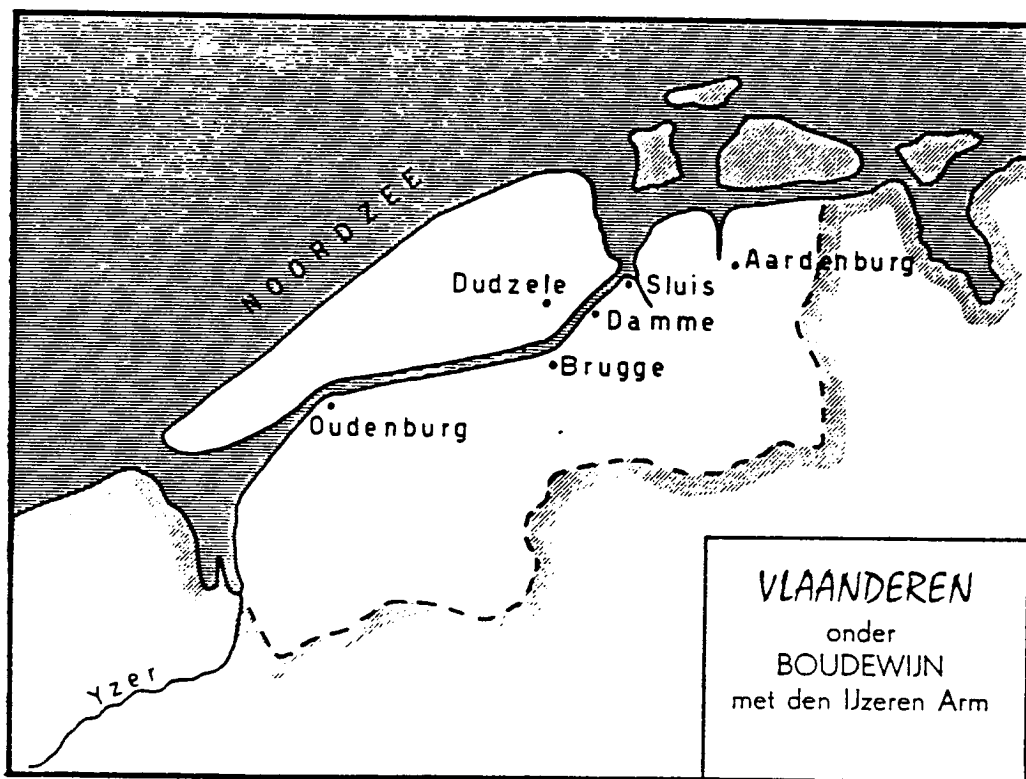
1) O n t s t a a n

843, Verdrag van Verdun: verdeling van het Rijk van Karel de Grote. Het deel ten Westen van de Schelde, Frankrijk, komt aan

VERDELING VAN HET KAROLINGISCHE RIJK

BIJ HET VERDRAG VAN VERDUN (843)

Uit: Dit is West-Vlaanderen, Flandria, Sint-Andries 1959.

Karel de Kale. De invallen van de Noormannen, vooral in het randgebied van Frankrijk (Scheldestreek), en de ontstentenis van het centrale gezag hebben tot gevolg de feitelijke zelfstandigheid van het graafschap Vlaanderen (karolingische ambtenaars vestigen een erfelijke dynastie en breiden hun gebied uit.

Boudewijn I (den Iseren, + 879)

Stamvader van de graven van Vlaanderen. Afkomstig uit Lorreinen of Champagne. Schaakt Judith, dochter van Karel de Kale. Na allerlei peripetieën (woede van de vader, excommunicatie door de Paus, druk van de Noormannen, verzoening met de vader en de Paus) wordt Boudewijn als karolingisch ambtenaar aangesteld over Vlaanderen (klein gebied om Brugge heen, van Oudenburg tot Aardenburg). Er bestaat al een burg (Oude Burg ?).

2) 10e en 11e eeuw: U i t b r e i d i n g van het Graafschap

Boudewijn II (879-918) of de Kale

Zoon van Boudewijn I, gehuwd met Elfrida, dochter van de Saksische Koning Alfred de Grote.

Om de aanvallen van de Noormannen af te weren laat hij langs de kustlijn een reeks burchten oprichten, o.m. in Aardenburg, Brugge, Oudenburg, Broekburg).

Hij ervaart de zwakheid van de Franse koning en gedraagt zich zelfstandig. Hij streeft uitbreiding van zijn gebied en vestiging van natuurlijke grenzen na: gebied Vlaanderen tussen de zee, de Schelde en de heuvels van Artois (uitbreiding afgeremd door de Normandische hertog).

Arnulf I, de Grote of de Oude (918-964)

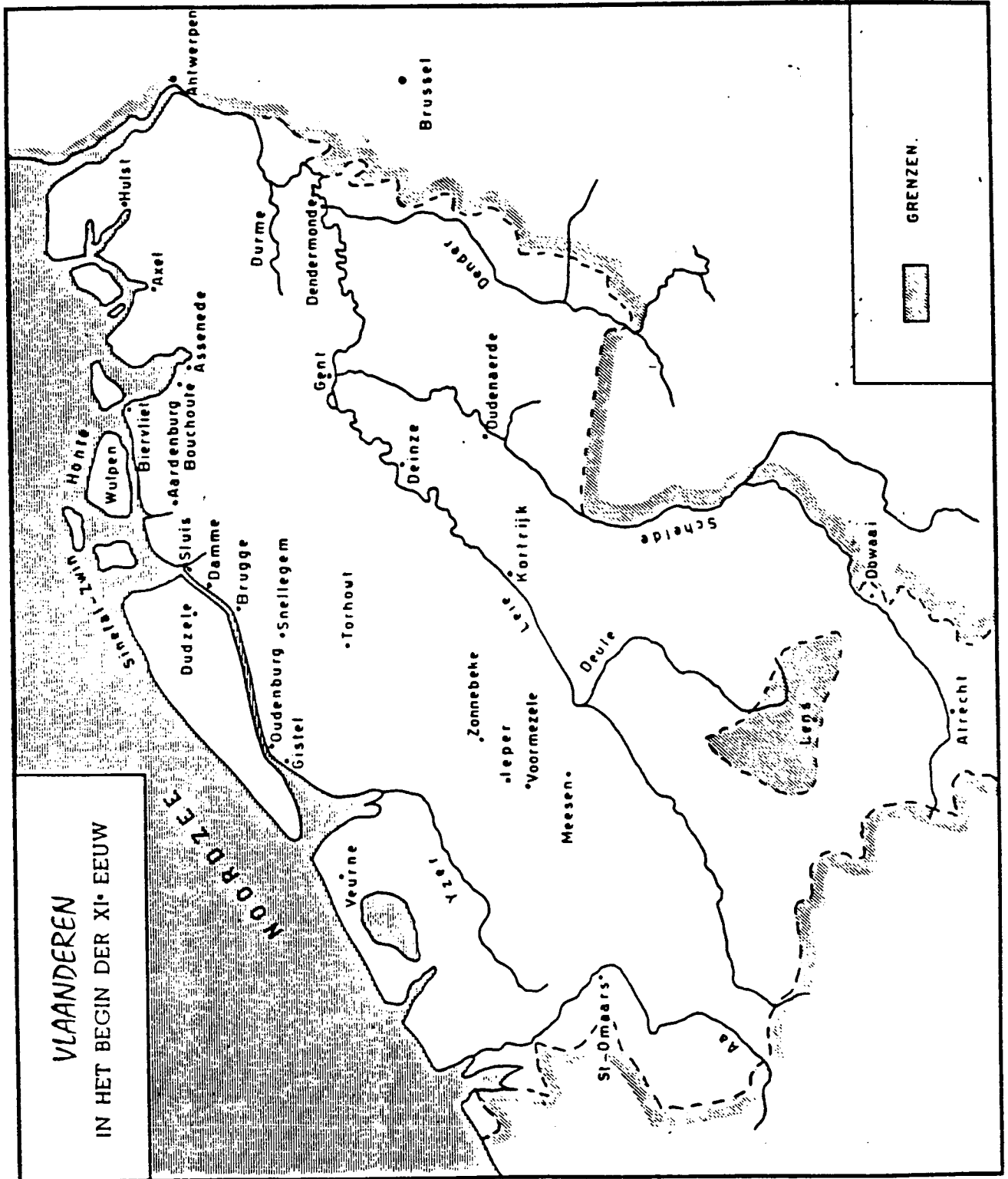
Hij voert de titel van graaf en markies, "post Deum princeps". Hij bevestigt de natuurlijke grenzen van het Graafschap, aan de Canche, en voegt er zelfs Amiens aan toe.

De Graaf vestigt zijn macht over de abdijen en hun bezittingen en vergroot aldus zijn inkomsten. Hij is de 23e abt - leke-abt - van Sint-Bertinus, gelegen bij Sint-Omaars.

Boudewijn IV, met den Baard (988-1035)

Hij verovert het gebied over de Schelde, tot aan de Dender, het Land van Waas en Zeeland. Dit wordt Keizerlijk of Rijksvlaanderen tegenover Koninklijk of Kroon-Vlaanderen ten Westen van de Scheld

Het Graafschap wordt ingedeeld in kastelenijen of kasselrijen onder het gezag van een burggraaf met bestuurlijke en rechterlijke macht.

Uit: Dit is West-Vlaanderen, Flandria, Sint-Andries, 1959.

In de opkomende steden worden schepenbanken gevestigd, eveneens met bestuurlijke en rechterlijke macht.

Boudewijn V, van Rijsel (1035-1067)

Hij bestendigt de organisatie van Keizerlijk Vlaanderen.

De machtige vazal uit het Noorden wordt aangesteld als regent van de minderjarige Franse koning, Filips I.

De Graaf voert ook een geslaagde huwelijkspolitiek: zijn dochter Mathilde trouwt met Willem van Normandië, zijn zoon Robrecht (de Fries) met Getrude van Holland, zijn zoon Boudewijn met Richilde van Henegouwen.

Hij laat de steden met sterke muren omringen en kiest Rijsel als nieuw centrum van het Graafschap.

Boudewijn VI (1067-1070)

Graaf van Vlaanderen en Henegouwen (eerste vereniging met Henegouwen, tot aan Robrecht de Fries).

Robrecht de Fries (1071-1093)

Hij is reeds Graaf van Holland en verovert Vlaanderen op zijn neef Arnulf III en Richilde van Henegouwen (Slag bij Kassel 1071)

Robrecht II, van Jeruzalem (1093-1111)

Tijdens de afwezigheid van zijn vader, op reis naar Jeruzalem van 1086 tot 1091, stelt hij de proost van Sint-Donaas te Brugge aan als erfelijk kanselier van Vlaanderen, d.i. eerste ambtenaar van de Graaf, belast met wetgeving en rechtspraak (1089).

Samen met Godfried van Bouillon neemt hij deel aan de eerste Kruistocht (1096). De tocht verloopt over Griekenland en Constantiнопel. Ze veroveren Antiochië en ten slotte Jeruzalem in 1099.

Het jaar daarop komt de Graaf terug met een reliek van de H. Basel

Met de dood van zijn zoon, Boudewijn VII of Hapken, bekend om zijn zin voor gerechtigheid, eindigt de mannelijke lijn van de Graven van Vlaanderen (1119).

3) 12e eeuw: Strijd om de e r f o p v o l g i n g , F r a n s e
c e n t r a l i s a t i e en opkomst van de g e m e e n t e n

Karel de Goede (1119-1127)

Zoon van de Deense koning Knud IV en Adela, dochter van Robrecht de Fries. Zijn opvolging wordt betwist (een vreemdeling!).

Aanvankelijk kan hij zich handhaven en kondigt de Godsvrede af, d.i. schorsing van geweld en vete op bepaalde dagen en tijdperken

Hij komt in conflict met de Frembalden, ministerialen of onvridd

ridders, die een samenzwering op hem beramen. De Graaf wordt vermoord in de Sint-Donaaskerk te Brugge op 2 maart 1127 (beschrijving kroniek Galbertus - gedenksteen op de Burg). Feest van de Zalige Karel de Goede op 2 maart.

De leiders van de samenzwering worden in Ieper opgeknoopt. Daarop volgt een oorlog onder de kandidaten voor de opvolging. Een onder hen is Willem van Lo, natuurlijke zoon van Filips, broer van Robrecht II. Hij voert de titel van burggraaf van Ieper. Willem Clito of van Normandië, kleinzoon van Willem en Mathilde van Vlaanderen haalt het dank zij de steun van de Franse koning maar tegen de wil van de steden. Een jaar later wordt hij bij de belegering van Aalst gedood.

Diederik van de Elzas (1128-1168)

Zoon van Gertrude, dochter van Robrecht de Fries. Hij wordt graaf tegen de wil van de Franse koning doch met de steun van Brugge en Gent. Daarom verleent hij de steden nieuwe vrijheden en voorrechten.

De Graaf onderneemt vier tochten naar het Heilig Land, wat erop wijst dat hij bijzonder Kruistocht-minded is en ook dat hij zich geen zorgen maakt over de rust in het land. De Gravin, Sybilla van Anjou, vergezelt hem drie keer, waarna ze in Jeruzalem blijft tot aan haar dood. Na de tweede tocht (de Tweede Kruistocht) brengt de Graaf, volgens de traditie, een reliek van het H. Bloed naar Brugge (1149). Sinds de 14e eeuw gaat er jaarlijks een Heilig-Bloedprocessie uit.

De twee bekende Cisterciënzerabdijen, Ter Duinen (Koksijde) en Ter Doest (Lissewege), ontstaan in die periode. De talrijke lekebroeders houden zich voor een groot deel bezig met inpoldering van schorren. Zo dragen de abdijen ook bij tot de bevoorrading van de opkomende steden.

Filips van de Elzas (1168-1191)

Door zijn huwelijk met Elisabeth van Vermandois wordt het Graafschap tot aan dit gebied uitgebreid, d.w.z. tot aan het Kroon-domein Ile-de-France. Als machtigste vazal wordt de Graaf regent van de Franse koning Filips II August .

Verschillende steden verkrijgen gelijkaardige keuren (Brugge 1170). De Graaf laat zich lokaal niet meer vertegenwoordigen door een erfelijke burggraaf maar door een ambtenaar, de baljuw.

De meerderjarig geworden Filips-August (1180) is de eerste Franse koning die zijn rechten wil laten gelden over zijn vazallen en een centralisatiepolitiek zal inluiden. Hij is omringd door legisten uit de school van Bologna die het principe huldigen "Quod principi placuit, legis habet vigorem": wat de vorst behaagd heeft, heeft kracht van wet. Na de dood van de Gravin van Vlaanderen neemt hij Vermandois terug en later ook de heuvels van Artois.

Tweemaal neemt de Graaf deel aan een Kruistocht. Na zijn eerste tocht, in 1177-78, neemt hij de klimmende zwarte leeuw als embleem voor Vlaanderen in zijn schild op. In 1190 vergezelt hij tijdens de Derde Kruistocht Filips-August van Frankrijk, Richard Leeuwenhart van Engeland en Frederik Barbarossa van Duitsland. Hij sterft te Akko als slachtoffer van de cholera of de pest.

Daar de Graaf geen nakomelingen heeft, neemt zijn zus Margareta van de Elzas, echtgenote van Boudewijn, graaf van Henegouwen, het bewind over (1191-1194). Dit betekent dat Vlaanderen en Henegouwen voor de tweede maal verenigd zijn.

Boudewijn van Constantinopel (1194-1205), IX in Vlaanderen, VI in Henegouwen, zoon van Margareta van de Elzas.

Hij ziet het gevaar van Frankrijk en leunt aan bij Engeland, ook omwille van de noodzaak van wolimport (de invoer gebeurt al sinds ± 1100). Hij is de legendarische stichter van de Ieperse Hallen.

In 1202 besluit de Graaf aan de Vierde Kruistocht deel te nemen. Hij wordt tot Keizer van Constantinopel uitgeroepen en in de Aya Sophia gekroond. Zijn regering is echter van korte duur. Tijdens een veldslag tegen de Bulgaren wordt Boudewijn gevangen genomen en hij sterft enkele tijd nadien in gevangenschap.

Nergens is er spoor van een stoffelijk overschot en zo verschijnt er in 1225 een "valse Boudewijn" te Gent.

4) 13e eeuw: Franse overheersing -

welvaart in de steden

a) De regeerders

De Franse Koning, Filips-August, maakt van de dood van de Graaf gebruik om zijn twee minderjarige dochters naar Frankrijk over te brengen.

Johanna van Constantinopel (1205-1244)

In 1211 wordt Johanna uitgehuwd aan Ferrand van Portugal. Deze sluit spoedig een verbond met Engeland. Dat veroorzaakt een tegenzet van de Franse Koning. De Franse vloot verschijnt in het Zwin maar wordt door de Engelsen verslagen (1213). Ferrand zoekt

ook bondgenootschap bij de Duitse Keizer en de Hertog van Brabant. De Engelsen verschijnen niet op tijd en de bondgenoten worden door de Fransen verslagen (Bouvines 1214). Ferrand brengt 12 jaar in een Parijse kerker door en wordt dan eindelijk vrijgelaten na een belofte van boetebetaling en afbreken van de stadsvesten.

Johanna sticht kloosters, begijnhoven, hospitalen (vb. het Hospice Comtesse in Rijsel).

Margareta van Constantinopel (1244-1280), zus van Johanna Margareta trouwt eerst met Bouchard d'Avesnes maar na een tijd ontdekt men een kerkelijk beletsel - Bouchard was diaken - en het huwelijk wordt door de Paus ontbonden. Daarna trouwt Margareta met Willem van Dampierre. De kinderen uit beide huwelijken ruziën voor de opvolging en de Franse Koning, de H. Lodewijk IX, beslecht het geschil. Henegouwen wordt toegewezen aan de tak Avesnes en Vlaanderen aan de tak Dampierre.

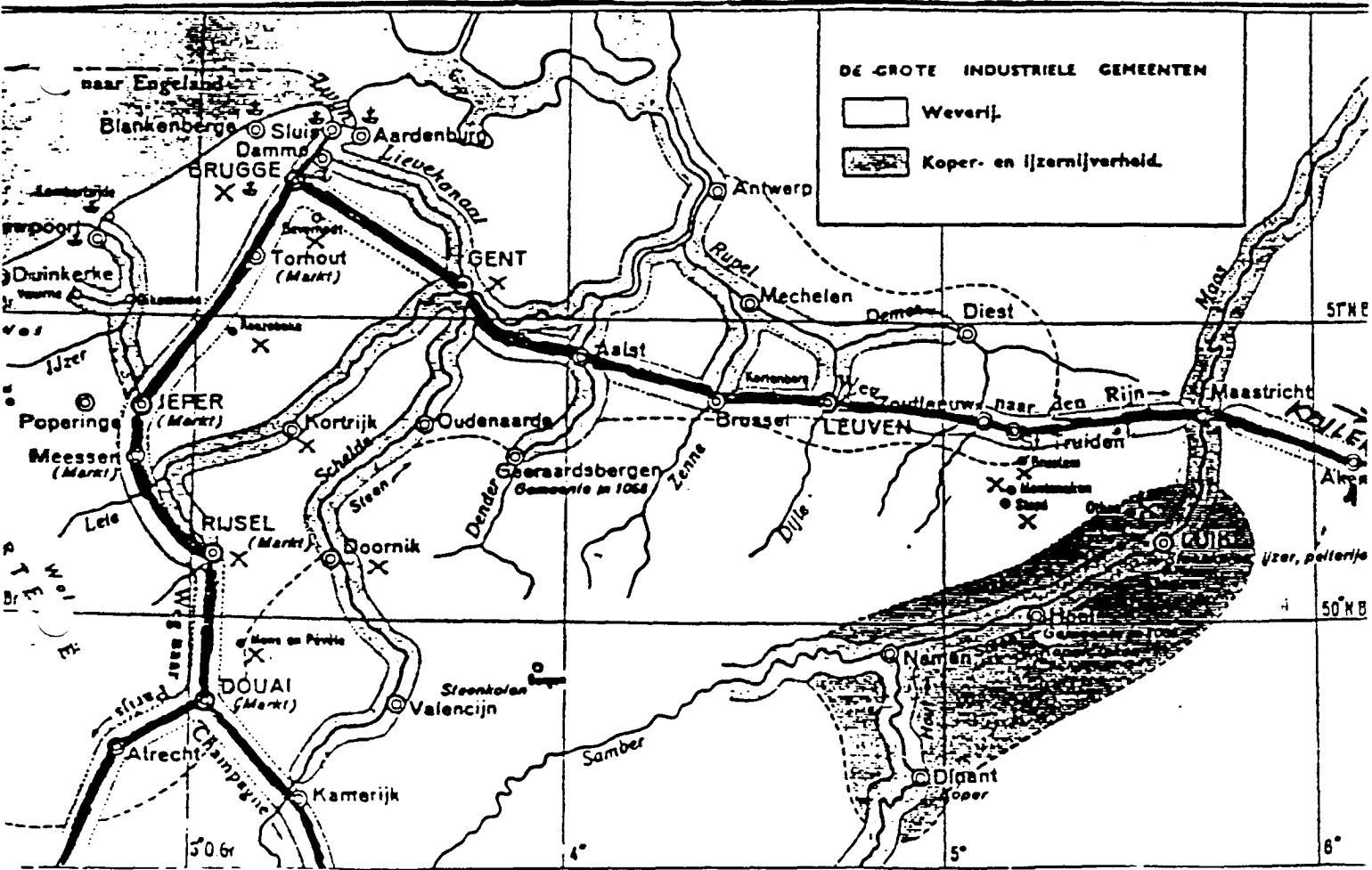
Evenals haar zus, sticht Margareta ook hospitalen en begijnhoven: Brugge 1245, Damme 1249 (beeld Stadhuis).

b) Economische ontwikkeling

Naarmate de produktie van goederen in de steden toeneemt, moeten nieuwe afzetgebieden gezocht worden. Dit gebeurt langs landwegen, o.m. Brugge-Gent-Brussel-Leuven-Keulen, Brugge-Torhout-Ieper-Rijsel en verder over Dowaaais naar Champagne (internationale jaarmarkten) of over Atrecht naar Parijs, maar ook over waterwegen, o.m. over het Zwin en de Noordzee of over de Schelde, Maas en Rijn.

De kooplui verenigen zich in "hanzen", b.v. de Vlaamse Hanze van Londen, 1241. In de steden kent de Graaf hun, soms onder dwang, privileges toe die in charters of keuren worden neergeschreven. Dat betekent tolvrijheid, marktrecht, eigen bestuur en rechtbank, militaire macht (stadsmilities). Als tegenprestatie betalen ze de Graaf belastingen en leveren hem een troepenmacht. De Graaf wordt vertgenwoordigd door een baljuw.

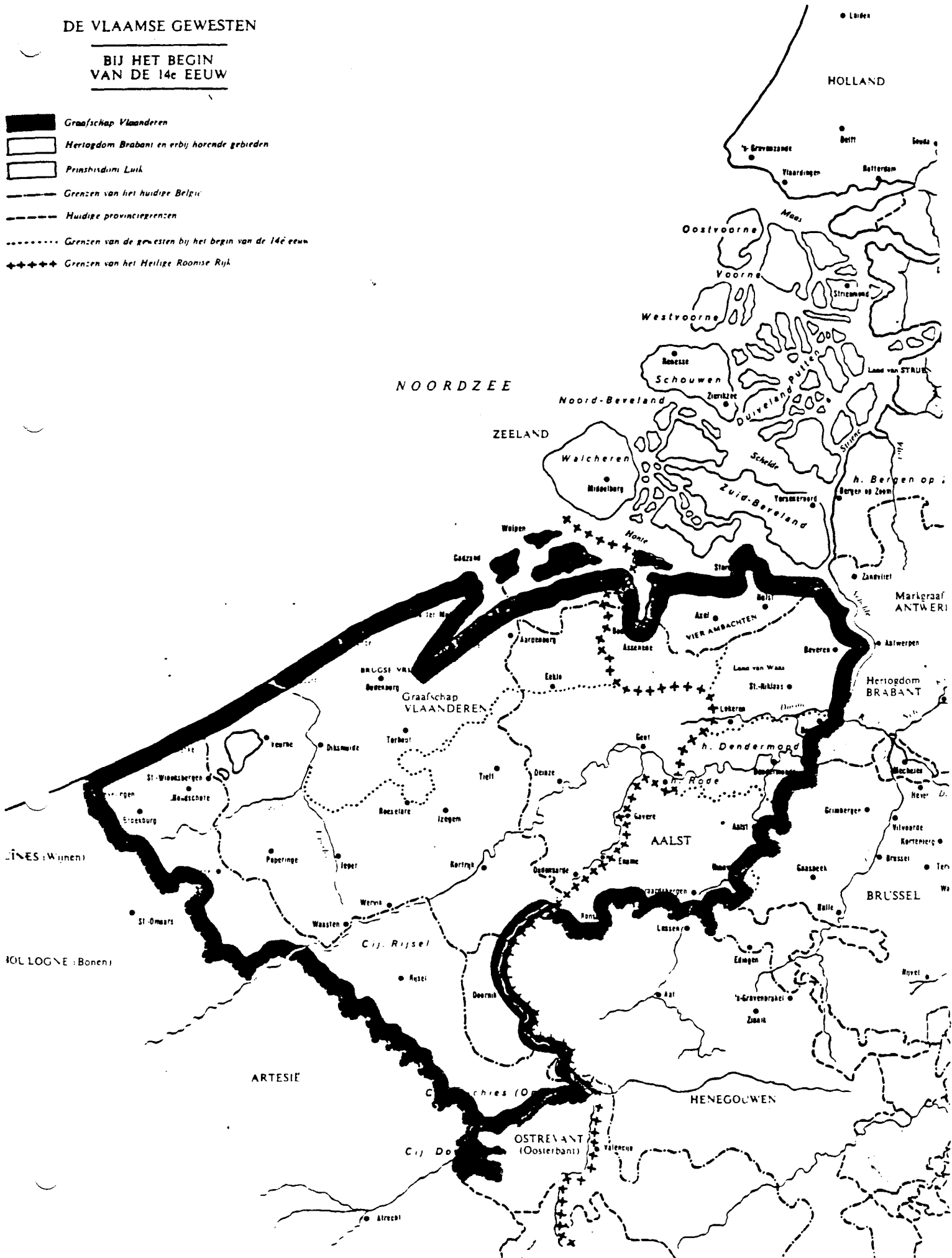
Brugge ontwikkelt zich tot het voornaamste centrum van Europa (opslag, ruil). Tot in de tweede helft van de 13e eeuw blijft de Brugse handel actief, d.w.z. dat de Bruggelingen zelf de internationale handel in handen houden. Daarna nemen buitenlandse kooplui deze taak over en de Bruggelingen beperken zich tot monopolievestiging in hun eigen stad, m.a.w. hun handel wordt passief.

DE VLAAMSE GEWESTEN

BIJ HET BEGIN
VAN DE 14e EEUW

- Graafschap Vlaanderen
- Hertogdom Brabant en erbij horende gebieden
- Prinsbisdom Luik
- Grenzen van het huidige België
- Huidige provinciegrenzen
- Grenzen van de gewesten bij het begin van de 14e eeuw
- Grenzen van het Heilige Roomse Rijk

Tot het einde van de 13e eeuw wordt de stedelijke macht uitgeoefend door de kooplui, poorters of patriciërs. De ambachtslui, gegroepeerd in ambachten of neringen, zullen pas in de 14e eeuw aan de macht deelnemen.

- 5) Einde 13e - begin 14e eeuw: s t r i j d o m d e z e l f -
s t a n d i g h e i d e n m a c h t s s t r i j d a m b a c h t e n -
p a t r i c i ë r s

Gwijde van Dampierre (1280-1305)

Op het einde van de 13e eeuw ontstaat er groeiende onrust bij de ambachten die zich verstoken voelen van machtsuitoefening in het stadsbestuur. Ze hebben maar weinig waardering voor het positieve op economisch gebied, als het aanleggen van het kanaal tussen Gent en Damme (de Lieve) of op humanitair-religieus gebied, als het stichten van hospitalen of het oprichten van kerken. Reeds in het midden van de 13e eeuw zijn er onlusten uitgebroken maar het ongenoegen barst in alle hevigheid los in 1280 (de Moerlemaaie in Brugge en de Kokkerulle in Ieper).

De Graaf herstelt de orde maar vindt de macht van de patriciërs buiten maat. Naarmate hij deze laatsten probeert af te remmen, gaan ze aanleunen bij de Koning van Frankrijk, op dit ogenblik Filips IV de Schone (Philippe le Bel), die niets beters verlangt dan inmenging en onderwerping van het Graafschap. Dit antagonisme wordt uitgedrukt in de strijd van de Klauwaerts (klauwende leeuw in het wapen van de Graaf) tegen de Leliaerts (lelie in het Franse wapen).

De Graaf zoekt bondgenootschap bij de Koning van Engeland en stemt ermee in zijn dochter Filippina aan Koning Edward I uit te huwen. Filips de Schone verijdelt dit plan. Daarop sluit de Graaf een verbond met Engeland (1299). Maar in 1300 belanden Gwijde en zijn beide zoons in Franse kerkers (Gwijde in Compiègne, Robrecht in Chinon).

De Franse landvoogd Jacques de Châtillon bestuurt met de Leliaerts. Hij geeft bevel de pas afgewerkte omwalling van Brugge te slopen en heft nieuwe en hoge belastingen. Hij maakt het zo bont dat de Klauwaerts onder de leiding van Pieter de Coninck tot gewapend verzet overgaan. Het geweld barst los in de nacht van 17 op 18 mei 1302. Het Franse garnizoen wordt uitgemoord en de Châtillon kan op het nippertje ontsnappen (Brugse Metten).

De Franse Koning zint natuurlijk op weerwraak en stuurt een ridderleger naar Vlaanderen. De ambachtelijke militieën rukken ze

tegemeet. De graaf van Namen, Jan I Dampierre, zoon van Gwijde, schaart zich aan hun zijde. De Gentenaars, onder patricisch bewind, blijven thuis. De Bruggelingen zijn met z'n 3.000.

Het gewapend conflict wordt beslecht op het Groeningeveld in Kortrijk (11 juli 1302, de Slag der Gulden Sporen). De gemeentenaars te voet verslaan een machtig ruitersleger. Het vormt een mijlpaal in de militaire geschiedenis.

Op politiek vlak betekent de overwinning van de Vlamingen een vernieuwde zelfstandigheid tegenover de Franse Kroon. De sociale gevolgen blijven ook niet uit. De ambachtsslui nemen bezit van de stedelijke macht.

De Franse Koning geeft zich niet gewonnen en in 1304 wordt er opnieuw slag geleverd (de Slag op de Pevelenberg of Mons-en-Pévèle). Dit geeft in Brugge ontstaan aan de belofteprocessie van de Blindekens naar Onze-Lieve-Vrouw van de Potterie (nog ieder jaar op 15 augustus).

De Franse Koning behaalt een halve overwinning maar die wordt gevolgd door een politiek succes te zijnen gunste: het Verdrag van Athis-sur-Orge 1305, of voor Vlaanderen het "Verdrag der Ongerechtigheid". Het Graafschap wordt erkend maar mits het betalen van een zware tol waarvoor de nieuwe vrijgelaten Graaf, Robrecht van Bethune (Consciencies "Leeuw van Vlaanderen") verantwoordelijk wordt gesteld (Graaf Gwijde was een paar maanden vroeger in Compiègne gestorven).

Hier volgen enkele bepalingen van dit Verdrag. De Vlamingen moeten hoge oorlogsvergoedingen betalen, deels in rente, deels in gereed geld. Vijfhonderd Vlaamse ruiters moeten zich ten dienste stellen van de Franse Kroon. Drieduizend Brugse poorters moeten een boete-reis ondernemen volgens aanduiding van de Koning. De vestingsmuren van de grote steden moeten afgebroken worden. Rijsel, Dowaaais en Bethune blijven als pand aan de Franse Koning.

Robrecht van Bethune (1305-1322) moet derhalve het Verdrag uitvoeren maar hij staat tussen twee vuren. Het Verdrag wordt in Vlaanderen als schandelijk en hatelijk ervaren en de Graaf moet het namens de Koning afkondigen en verdedigen. Bij het Verdrag van Pontoise (1312) worden de boeten verminderd maar Rijsel en Dowaaais worden bij Frankrijk aangehecht. Tien jaar later sterft de Graaf in Ieper en wordt aldaar in het koor van de Sint-Maartenskerk begraven (vernieuwde grafsteen 1973).

6) 14e eeuw: H o n d e r d j a r i g e O o r l o g - M a c h t v a n d e A m b a c h t e n

Lodewijk van Nevers (1322-1346)

Kleinzoon van Robrecht van Bethune. Hij huwt met Margareta, dochter van de Franse Koning en krijgt Artois.

De Graaf voert een Fransgezinde politiek, heeft een gewillig oor voor de teruggekomen patriciërs en voert zware belastingen in. Gevolg: opstand van de ambachten (Brugge 1323) en de boeren uit de kuststreek, geleid door Nikolaas Zannekin uit Lampernisse. De boeren verjagen de regerende patriciërs uit Ieper maar ze worden ten slotte door de Franse Koning verslagen bij Kassel (1328). Zannekin sneuvelt tijdens de slag (gedenkplaat Lampernisse). De Graaf kant zich tegen de ambachten. Vijfhonderd textielarbeiders worden uit Ieper verbannen.

In Gent zijn de patriciërs aan de macht sinds 1320 maar door de oorlog tussen Frankrijk en Engeland wordt de wolexport afgesneden. Daardoor ontstaan sociale onlusten in Gent, waar de wevers tot werkloosheid worden gedwongen. Jacob van Artevelde, de "Wijze Man van Gent" neemt het roer in handen. Eerst staat hij een neutraliteitspolitiek voor, daarna schaart hij zich aan de Engelse kant. Edward I wordt erkend als "koning van Frankrijk en Engeland". Ten gevolge van de onenigheid tussen wevers en volders wordt hij in 1345 vermoord onder de beschuldiging dat hij de zoon van de Engelse Koning tot Graaf van Vlaanderen wil uitroepen.

Graaf Lodewijk is intussen naar Frankrijk gevlucht. Hij sneuvelt op het slagveld bij Crécy (1346).

Lodewijk van Male (1346-1384)

Zoon van Lodewijk van Nevers, getrouwd met Margareta van Brabant. Hij maakt aanspraak op Antwerpen, Mechelen en een deel van de bruidsschat. Dit leidt tot een gewapend conflict met de Brabantse hertogen Wenceslas en Johanna, zus van Margareta. Lodewijk valt Brabant binnen maar hij wordt door de Brusselse held Tserclaes uit Brussel verjaagd en verliest ook de andere Brabantse steden (nongebouwen bij het Stadhuis). Hij verkrijgt alleen Mechelen en Antwerpen.

De Graaf verzet zich tegen de macht van de grote steden en steunt de 'smalle steden', het platteland en de landadel. De Drie Leden van Vlaanderen, Brugge, Gent en Ieper, die medezeggenschap hadden in het bestuur van het Graafschap worden aangevuld met een vierde lid, het Brugse Vrije, vertegenwoordiger van de kleine steden en het platteland.

In 1379 komt de Graaf in conflict met de Gentse wevers. In 1382 doen de Gentenaren een succesrijke aanval op de Graaf en Brugelingen op het Beverhoutsveld maar de Graaf roept de hulp van de Franse troepen in en dit betekent voor de Gentenaren en hun aanvoerder, Filips van Artevelde, de nederlaag bij Westrozebeke. De Franse plunderen Kortrijk en nemen de 'klokkenslagers' Mante en Kalle naar Dijon mee (restitutie of overhandiging van een repliek in 1961).

In 1383 drijven de moeilijkheden in de textielwereld de Gentenaren tot het beleg van Ieper, en dat met steun van de Engelsen. In Ieper worden er processies gehouden voor Onze-Lieve-Vrouw (van Thuyne) en ten slotte wordt het beleg opgebroken.

Op buitenlands vlak bewaart de Graaf de neutraliteit tussen Frankrijk en Engeland. Hij gedraagt zich als een vorst, slaat goudmunten en laat de officiële documenten ook in de volkstaal opstellen.

Ten tijde van de Westerse Scheuring roept de Graaf de hogere geestelijkheid bijeen om te weten wie de echte Paus is. De bisschoppen van Doornik en Terwaan spreken zich uit voor de Fransman Clement VII (Clementijnen) maar de meerderheid van de geestelijken, ook de abten van Zuid-Vlaanderen, stemmen voor Urbanus VIII. Zo blijft Vlaanderen Urbanist.

Margareta van Male, geboren op het Kasteel van Male in 1350, enige dochter van Graaf Lodewijk, trouwt in 1369 met Filips de Stoute, zoon en broer van een Franse koning en hertog van Bourgondië. Daardoor krijgt Vlaanderen Rijsel terug (grafmonument van de Graaf aldaar tot aan de Franse Revolutie).

De dood van Lodewijk van Male in 1384 betekent het einde van de dynastie van de Graven van Vlaanderen en het begin van de periode van de Hertogen van Bourgondië.

B - Cultuurpatrimonium1) Letterkunde

Van vóór de 11e eeuw rest er niet veel buiten abdijskronieken in de Latijnse taal. In de 10e eeuw schrijft Folcuinus, monnik in Sint-Bertinus: *Gesta abbatum Sancti Bertini Sithiensium*. Zeer belangrijk voor de geschiedenis van het Graafschap in de 12e eeuw en in het bijzonder voor Brugge is het verhaal van de moord op Karel de Goede door Galbertus (1127-28).

De oudste Nederlandse tekst komt uit West-Vlaanderen (einde 11e-begin 12e): "Hebban olla vogala nestas bigunnan hinase hic anda thus".

Jacob van Maerlant (ca. 1230 - Damme 1300)

standbeeld Markt , gedenkplaat onder toren Damme.

Nadat hij zelf ridderromans geschreven heeft wordt hij de vertegenwoordiger van de burgerlijke letterkunde (wereld van handelaars). Hij wil wetenschap in de volkstaal schrijven voor de nieuwe stadsburgers van zijn tijd. Hij put uit Franse en Latijnse werken. Zo ontstaan leerdichten over de natuur: "Der Naturen Blomme", over de godsdienst: "Rijmbijbel", over de geschiedenis: "Spieghel Historiael".

Hij schrijft ook strofische gedichten (letterkundig het belangrijkste): "Wee Martijn" (klacht over zeden van ridders en geestelijken).

2) Bouwkunsta) kerkelijke

- karolingisch: Sint-Donaaskapel ca. 900 (cirkelvormig, veelhoekig plan naar slotkapel te Aken), Burg te Brugge.
- romaans: 12e: Brugge: dubbelkapel H. Baselis - H. Bloed (bovenkapel verbouwd in 15e).
- Scheldegotiek: 13e (o.m. triforium met afwisselend enkele en dubbele steunen, drielichten met middenraam wat hoger): Brugge Onze-Lieve-Vrouw (schip), Lissewege, Damme (schipruïne).
- gotisch:
 Brugge St-Salvator: koor en dwarsbeuk 13e, ondertoren 13e schip 14e.
 Brugge Onze-Lieve-Vrouw: toren (einde 13e-begin 14e), koor 13e-14e.
 Ieper St-Martinus (13e-14e), wederopgebouwd na 1914-18 volgens het oorspronkelijk model.

Koksijde: kerk en abdij Ter Duinen (13e), thans opgegraven ruïne.

Kortrijk Onze-Lieve-Vrouw (13e, koor en Gravenkapel 14e)
 Veurne St-Walburga (13e-14e).

b) burgerlijke

- hospitalen: Brugge St-Jan, Damme (13e).
- poorten: Brugge: 4 stadspoorten en Poertoren (14e)
 Kortrijk: Broeltorens (14e-15e).
 Lo: Westpoort (14e).
- hallen en belfort:
 Brugge (hallen en 2 verdiepingen toren: 13e-14e)
 Ieper (13e, wederopgebouwd na 14-18).
- stadhuis: Brugge (einde 14e - begin 15e)
- schuur: Lissewege, Ter Doest (13e)
- kasteel: Male, gewijzigd 19e, gerestaureerd 1954-60.

3) Beeldhouwkunst

- romaans: Heilige-Baseliskapel Brugge: boogveld portaal:
 doopplechtigheid (12e).
 Zedelgem: doopvont (12e)
- gotisch: Brugge Sint-Janshospitaal: boogveld portaal:
 taferelen dood en kroning Onze-Lieve-Vrouw (13e)
 Kortrijk Onze-Lieve-Vrouw: beeld H. Catharina
 (door Beauneveu uit Valenciennes, 14e).

4) Miniaturen

Het versieren van handschriften vormt een drukke bezigheid in de scriptoria van de abdijen. Tussen de 10e en de 12e eeuw geniet Sint-Bertinus een grote bekendheid op dat gebied.

In de Rijmbijbel van Maerlant staan ook 147 miniaturen.

C - Geestelijk leven

5) Grafschilderingen: O.L.V. Brugge (14e)

Vóór de 13e eeuw zijn de abdijen de grote centra van religieuze beleving, intellectuele uitstraling, artistieke expressie en economische activiteit. Er komen ook perioden van verslapping voor. In de 11e eeuw sluit Sint-Bertinus zich aan bij de Hervorming Cluny.

In de 11e-12e worden er veel parochies gesticht. Die uit de kustvlakte hebben vaak namen op -kerke (Zuienkerke, Oostkerke) of -kapelle (Ramskapelle, Westkapelle).

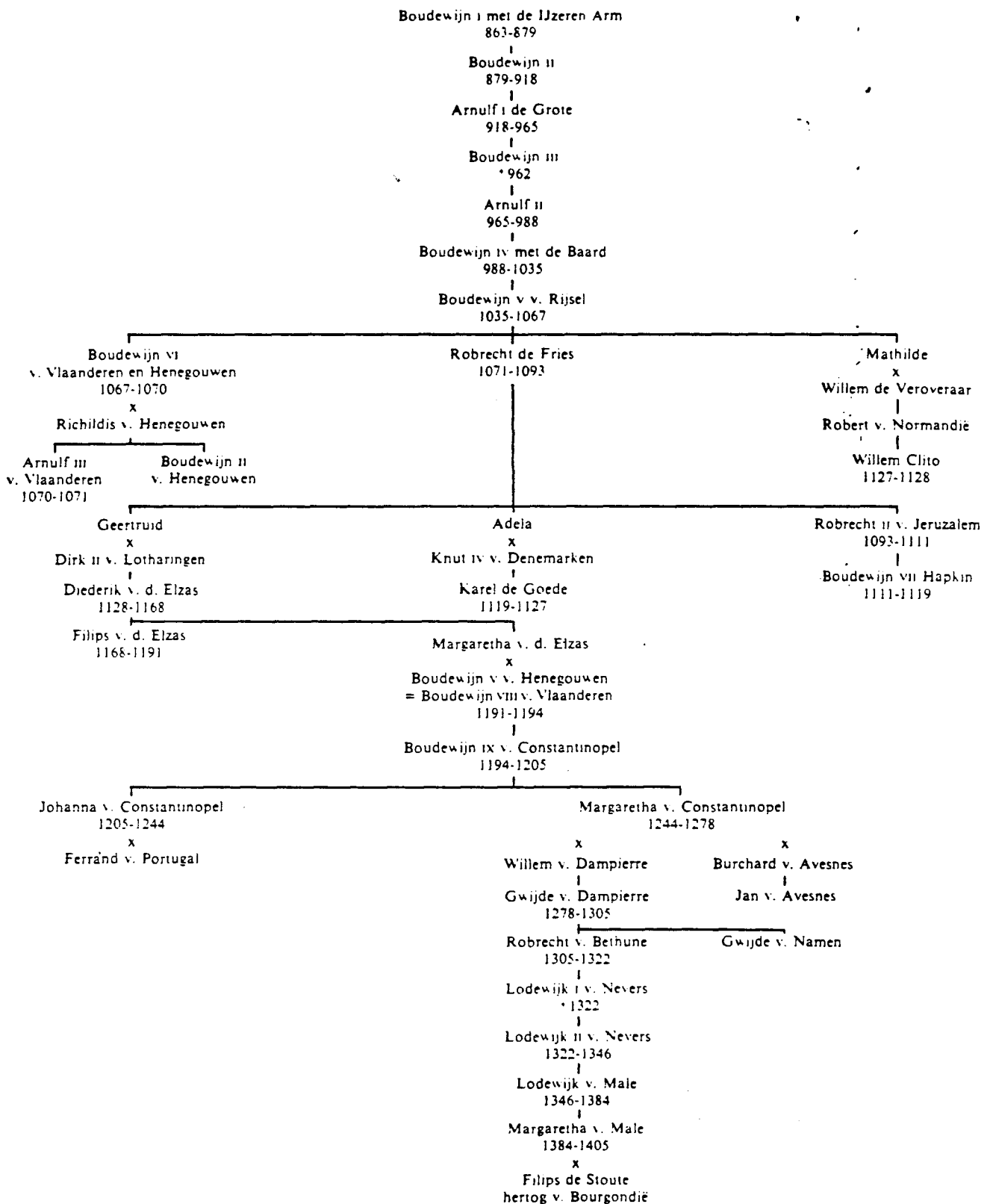
In de steden worden door toedoen van de Graaf kerken of kapellen omgevormd tot collegialen met een kapittel van kanunniken (b.v. Sint-Donaas in Brugge, Onze-Lieve-Vrouw in Kortrijk, Sint-Pieters in Rijsel). Die kapittels worden vaak intellectuele of artistieke centra.

In de 13e eeuw wordt er in de steden veel geld verdiend, wat ook ten goede komt aan kerkbouw, maar ook het ideaal van armoede trekt sommigen aan. Met het oog op de geestelijke begeleiding van de groeiende stadsbevolking komen Bedelorden tot stand: Augustijnen, Carmers, Predikheren, Recolletten. Tijdens deze periode wordt er ook in bijna iedere stad een begijnhof gesticht.

Voor de gewone mens bestaat er geen duidelijke grens tussen wereldlijk en geestelijk. Hij hangt sterk vast aan heiligen- of reliekenverering. De parochiegeestelijken genieten maar een elementaire opleiding. Ze leven veelal niet anders dan leken. Sommigen zijn getrouwd, anderen drijven handel.

Na de Zwarte Pest van 1348-49 voelen veel mensen een schuld-bewustzijn. Zo ontstaan er groepen Geselaars of Flagellanten (Brugge, Gent, Ieper, Rijsel). Ze richten boetetochten in naar bedevaartplaatsen (b.v. Onze-Lieve-Vrouw in Doornik). Onder druk van Paus en bisschoppen treden de magistraten van de gemeenten hardhandig tegen hen op. In Vlaanderen is deze beweging na 1350 zo goed als uitgeroeid.

Vereenvoudigde stamboom van de graven van Vlaanderen

II - BOURGONDISCH TIJDPERK

A - Historisch overzicht

Filips de Stoute (Pontoise 1342-Halle 1404), Philippe le Hardi Zoon van de Franse koning Jean II le Bon. Ter wille van zijn moed in de Slag bij Poitiers (vandaar zijn naam) krijgt hij in 1363 als erfdeel het hertogdom Bourgondië. Door zijn huwelijk met Margareta van Male in 1369 erft hij het graafschap Vlaanderen bij de dood van zijn schoonvader (1384). Dit betekent voor Vlaanderen het begin van de Bourgondische geschiedenis.

Tijdens zijn bewind komen de patriciërs weer aan de macht in Brugge (1399). Hij wordt begraven in Dijon (grafmonument door Claus Sluter en diens neef Van de Werve).

Jan zonder Vrees (Dijon 1371-Montereau 1419), Jean sans Peur Zoon van Filips de Stoute. Verwikkeld in twisten om de Franse troon (Bourguignons - Armagnacs) wordt hij vermoord door aanhangers van de latere Franse koning Charles VII. Grafmonument in Dijon.

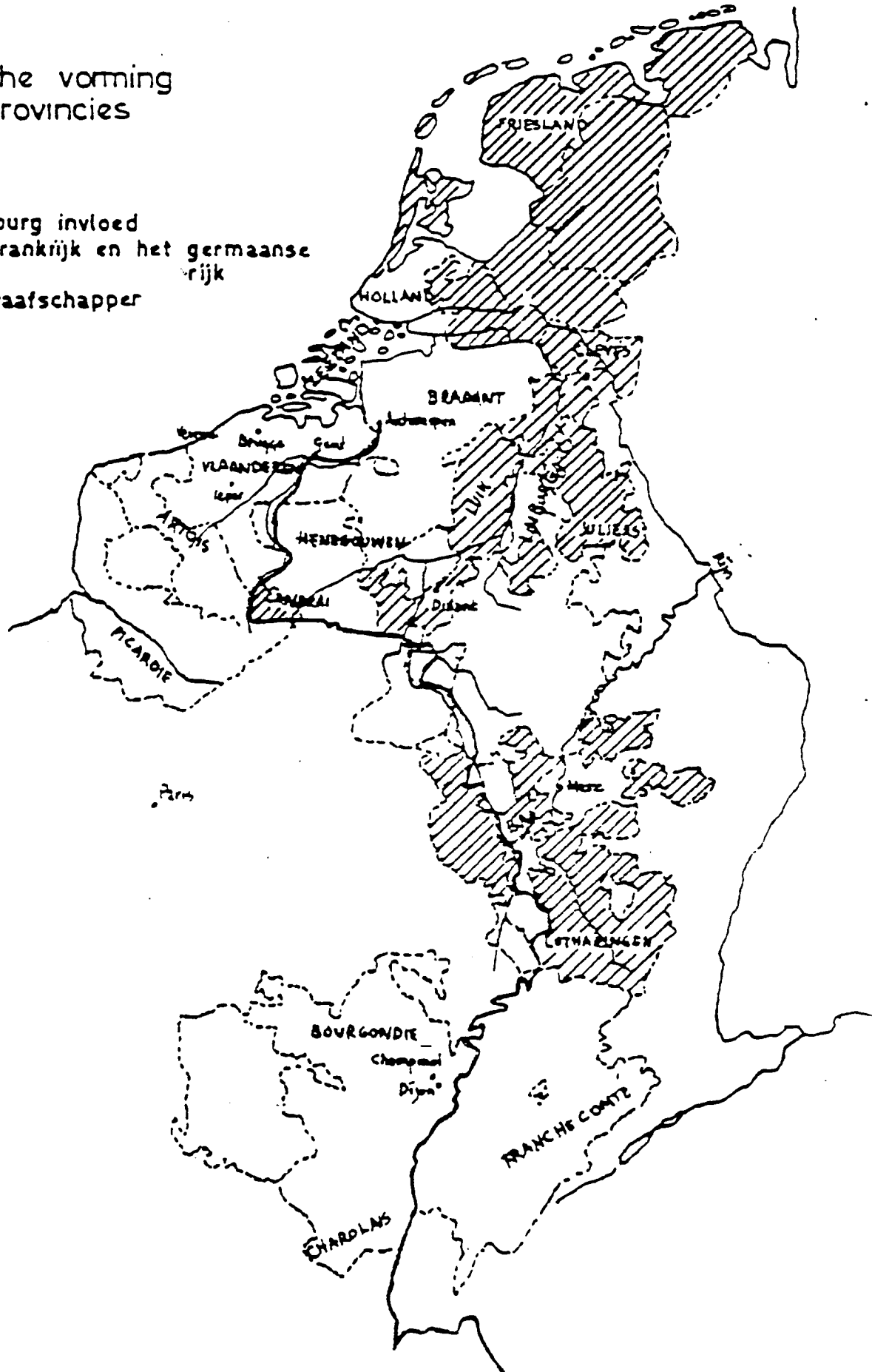
Filips de Goede (Dijon 1396-Brugge 1467), Philippe le Bon Zoon van Jan zonder Vrees. Hij gedraagt zich als een groot vorst en is stichter van het Bourgondische rijk ("conditor Belgii", "de Grote Hertog van het Westen").

Hij verzoent zich in 1435 (Arras) met de Franse koning Charles VII. Langs verscheidene wegen (huwelijks- en andere politiek, erfenis of aankoop) komt hij in het bezit van Henegouwen, Holland en Zeeland (1428-1433), Namen (1429), Brabant en Limburg (1430), Luxemburg (1441-1451). Hij laat ook zijn invloed gelden in het Prinsbisdom Luik: zijn neef Louis de Bourbon wordt er Prinsbisschop (1456-1482).

Zijn doel: eenmaking van de provincies (één vorst over alle provincies), wat niet meer gebeurd is sinds Karel de Grote. Daarom roept de Hertog centrale instellingen in het leven. Iedere provincie behoudt haar instellingen maar het centrale gezag wordt uitgeoefend door de vorst bijgestaan door de Kanselier (le Minister) en de Grote Raad. De Staten-Generaal vormen het vertegenwoordigend orgaan van al de "pays de par deçà" (voor het eerst bijeengeroepen te Brugge in 1464). De Hertog bindt de strijd aan tegen het particularisme van de gemeenten (Brugge 1438) en tegen de onafhankelijkheid van de adel. Om deze laatste gemakkelijker aan zich te binden en

bourgondische vorming van onze provincies

- /// gebied onder bourg invloed
- grens tussen frankrijk en het germaanse rijk
- grens van de graafschapper

aan zijn rijk meer uitstraling te geven sticht hij in 1430, ter gelegenheid van zijn derde huwelijk (met Isabella van Portugal) in het Prinsenhof te Brugge de Orde van het Gulden Vlies. De ridders of Groten van het Rijk, aanvankelijk ten getale van 25, zouden ongeveer om het jaar in een kapittel bijeenkomen. Na de stichting zijn er in Brugge drie kapittels geweest: het 2e in 1432 (Sint-Donaas), het 11e in 1468 (Onze-Lieve-Vrouw), het 13e in 1478 (Sint-Salvators).

Brugge wordt samen met Brussel een voorname residentieplaats. Allerlei feesten, tornooien en steekspelen worden er geregeld ingericht. Het Prinsenhof wordt uitgebreid 1445-49. Het hofleven groeit uit tot een kring van mecenaat en maakt Brugge tot "de" stad van de Vlaamse schilderkunst (in 1425 treedt Jan van Eyck in dienst van het hof).

De Hertog sterft in Brugge, wordt eerst aldaar begraven en later overgebracht naar Dijon (geen grafmonument, alleen gedenkplaat).

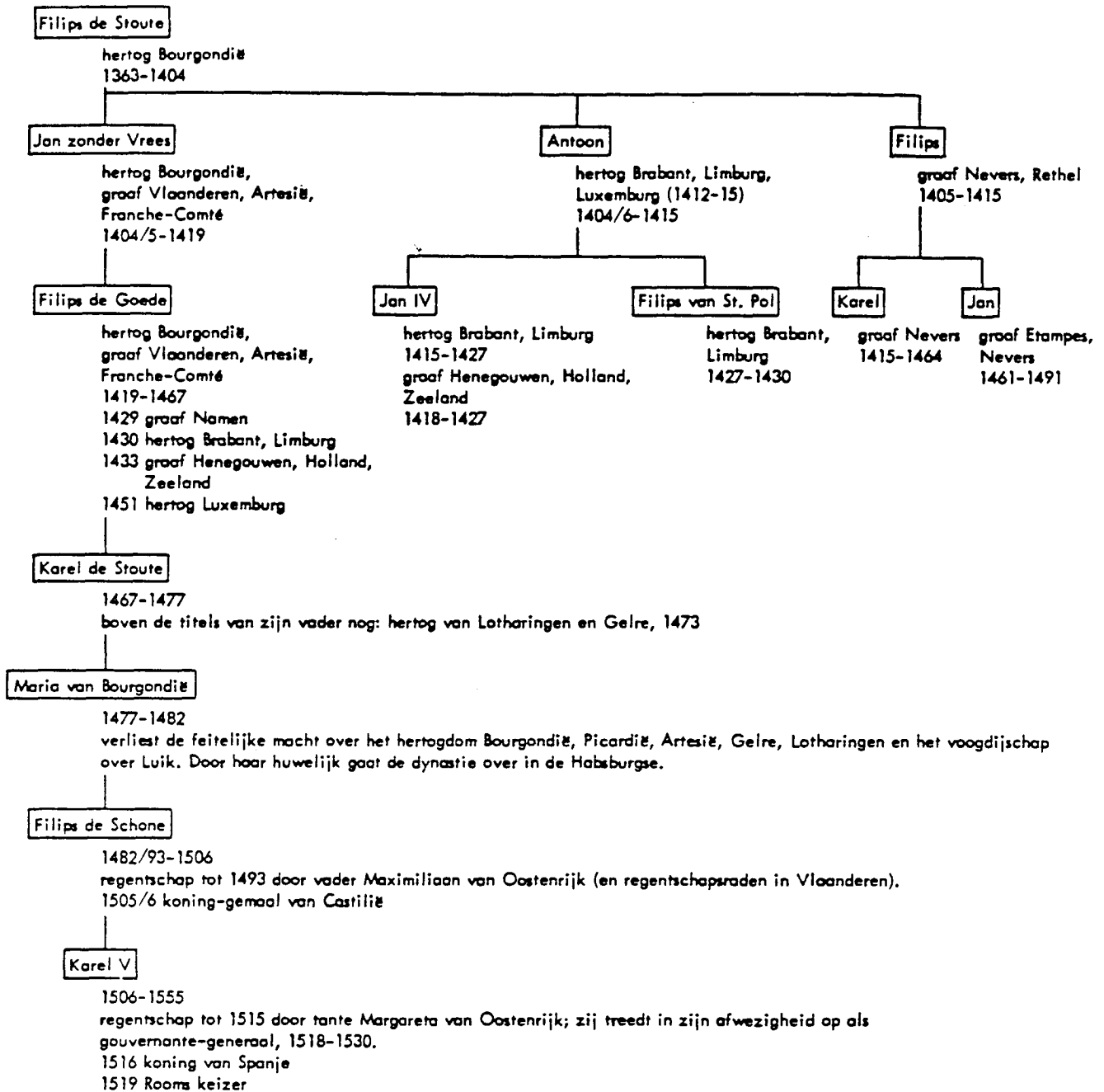
Karel de Stoute (Dijon 1433-Nancy 1477), Charles le Téméraire
Hij zet de centralisatiepolitiek hardnekkiger doch onhandiger dan zijn vader voort. Dit leidt tot de strijd tegen de Gentenaars en de vernieling van Luik 1468 (heldhaftig verzet en dood van de 600 Franchimontezzen, overbrengen van het Perron van Luik naar Brugge waar het op het Beursplein wordt opgericht).
Nieuwe centrale instellingen te Mechelen: Parlement (Gerecht), Rekenhof.

De Hertog wil het grondgebied van de Nederlanden met Franche-Comté en Bourgondië verbinden maar stoot op de tegenstand van de Lorreinen en de Franse koning Louis XI, die ook de Zwitsers tegen Karel in het harnas jaagt. De Hertog wordt verslagen bij Granson en Morat in 1476 en sneuvelt bij Nancy in 1477. Hij wordt eerst aldaar begraven en pas later, in 1553, naar Brugge overgebracht (grafmonument Onze-Lieve-Vrouw).

In 1468 gaat de Hertog een derde huwelijk aan, met Margareta van York. De plechtigheid wordt ingezegend in Damme (beelden gevel Stadhuis) en de grootse viering heeft plaats in Brugge (herinnering: Praalstoet van de Gouden Boom).

Maria van Bourgondië (Brussel 1457-Brugge 1482), Marie de Bourgogne
Bij de dood van haar vader Karel de Stoute verliest Maria het hertogdom Bourgondië ten voordele van Frankrijk. Alle particulieren in de Nederlanden verenigen zich tegen haar en ze wordt gedwongen het Groot Privilegie (1477) te ondertekenen. Deze charte

REGERENDE VORSTEN VAN DE BOURGONDISCH-HABSBURGSE DYNASTIE

Uit: De Bourgondische Nederlanden (W. Prevenier-W.Blockmans),
Antwerpen, 1983.

betekent een gevoelige ondermijning van het centrale gezag doch werkt het samenhorigheidsgevoel van onze provinciën in de hand.

Maria streeft de verzoening met Luik na en laat in 1478 het Perron van Brugge naar Luik terugbrengen.

Ze overlijdt op de leeftijd van 25 jaar ten gevolge van een val tijdens een jachtpartij in Wijnendale (grafmonument Onze-Lieve-Vrouw).

Door haar huwelijk met Maximiliaan van Oostenrijk (1459-1519), keizer van Duitsland in 1493, komen de Bourgondische erflanden aan het Huis van Habsburg. Maximiliaan wordt regent tot 1493 (zijn zoon Filips de Schone is op dat ogenblik 15 jaar).

Maximiliaan herroept het Groot Privilegie en er ontstaat heftig verzet. De Vorst wordt van februari tot juni 1488 opgesloten in Brugge (in Kranenburg tijdens de eerste weken). Om bevrijd te worden doet hij mooie beloften die hij toch niet houdt. Integendeel hij bestraft de Bruggelingen, die zijn medewerker Pieter Lanchals hadden laten halsrechten (legende over de Brugse zwanen). Hij dringt er bovendien op aan dat de vreemde naties Brugge zouden verlaten om zich in Antwerpen te gaan vestigen (de Genuezen en Florentijnen vertrekken in 1516). Deze politieke druk versterkt de economische uitwijking naar Antwerpen (redenen: o.m. de steeds verdere verzanding van het Zwin, Antwerpen gemakkelijker te bereiken voor de Italianen over de landroutes via de Alpen).

B. - Cultuurpatrimonium

1) Letterkunde

- Kronieken, in het Frans gesteld en mooi verlucht. Schrijvers: Philippe de Comines (in dienst van Karel de Stoute en later van de Franse koning Louis XI), Froissart, Olivier de la Marche.
- Nederlandse letterkunde: De letterkunde in de volkstaal kent niet de hoge bloei van de andere kunsten. Ze wordt beoefend door de Rederijkers, die in Kamers gegroepeerd zijn. De Rederijkers houden zich bezig met het inrichten van feesten (blijde inkomsten), toneelwedstrijden (landjuwelen) en schrijven gedichten en toneel volgens de voorgehouden regels. Gevolg: over het algemeen meer vormencultus dan bezieling. De Rederijkers beoefenen geestelijk toneel (mysterie- en mirakelspelen) en wereldlijk toneel (moraliteiten en esbattementen of kluchten). De voornaamste vertegenwoordigers zijn Bruggelingen:

Anthonis de Roovere (+ Brugge 1482), "vlaemsch doctoer ende gheestich poete", schrijft o.m. "Van der Mollenfeeste".

Cornelis Everaert (Brugge 1485-1556), dichter en toneel-schrijver, o.m. "Tspel Vanden Crych".

Edward de Dene (Brugge 1505-1579), auteur van "Testament Rhetoricael", interessant voor de kennis van het Brugse dialect en volksleven.

Rederijderskamers in Brugge:

Kamer van de H. Geest, gesticht in 1428 (de Roovere is mede-stichter).

Kamer van de drie Santinnen (Barbara, Catharina en Magdalena), gesticht in 1474.

Drukkunst:

William Caxton voert die in Engeland in (1477) na in de leer te zijn geweest bij de Bruggeling Colard Mansion.

2) Muziek

Brugge is een belangrijk centrum van polyfonie. Jacob Obrecht (° Utrecht) bekleedt de functie van kapelmeester in Sint-Donaas van 1485 tot 1491.

3) Bouwkunst

De welstand van de steden en het weelderige hofleven in Brussel liggen ten grondslag aan de opbloei van de Brabantse gotiek, die ook de bouwkunst in Vlaanderen beïnvloedt (rijke versiering en gebruik van de broze zandsteen tegenover de blauwe Doornikse kalksteen in de 13e eeuw).

kerkelijke architectuur:

Brugge H. Bloed, bovenkapel

Brugge Onze-Lieve-Vrouw, Paradijsportaal

Brugge Jeruzalemkerk (gebouwd door de Adornes, Genuezen in Brugge gevestigd sinds de 13e eeuw)

burgerlijke architectuur

Brugge, het vroegere Prinsenhof (hertogelijke residentie), Poortersloge, Tolhuis, Gruuthuse (gevel van 1425), het Huis Bladelin of Portinari, het Huis van de Genuezen (1399)(nieuwe naam in de 18e eeuw: Saaihalle), het Oosterlingenhuis (1478, verdween praktisch volledig einde 18e, het Belfort: lantaarnverdieping, tal van gotische gevels.

Damme, Stadhuis (Brabantse bouwmeester: De Bosschere).

Anthonis de Roovere (+ Brugge 1482), "vlaemsch doctoer ende gheestich poete", schrijft o.m. "Van der Mollenfeeste".

Cornelis Everaert (Brugge 1485-1556), dichter en toneel-schrijver, o.m. "Tspel Vanden Crych".

Edward de Dene (Brugge 1505-1579), auteur van "Testament Rhetoricael", interessant voor de kennis van het Brugse dialect en volksleven.

Rederijderskamers in Brugge:

Kamer van de H. Geest, gesticht in 1428 (de Roovere is mede-stichter).

Kamer van de drie Santinnen (Barbara, Catharina en Magdalena), gesticht in 1474.

Drukkunst:

William Caxton voert die in Engeland in (1477) na in de leer te zijn geweest bij de Bruggeling Colard Mansion.

2) Muziek

Brugge is een belangrijk centrum van polyfonie. Jacob Obrecht (° Utrecht) bekleedt de functie van kapelmeester in Sint-Donaas van 1485 tot 1491.

3) Bouwkunst

De welstand van de steden en het weelderige hofleven in Brussel liggen ten grondslag aan de opbloei van de Brabantse gotiek, die ook de bouwkunst in Vlaanderen beïnvloedt (rijke versiering en gebruik van de broze zandsteen tegenover de blauwe Doornikse kalksteen in de 13e eeuw).

kerkelijke architectuur:

Brugge H. Bloed, bovenkapel

Brugge Onze-Lieve-Vrouw, Paradijsportaal

Brugge Jeruzalemkerk (gebouwd door de Adornes, Genuezen in Brugge gevestigd sinds de 13e eeuw)

burgerlijke architectuur

Brugge, het vroegere Prinsenhof (hertogelijke residentie), Poortersloge, Tolhuis, Gruuthuse (gevel van 1425), het Huis Bladelin of Portinari, het Huis van de Genuezen (1399)(nieuwe naam in de 18e eeuw: Saaihalle), het Oosterlingenhuis (1478, verdween praktisch volledig einde 18e, het Belfort: lantaarnverdieping, tal van gotische gevels.

Damme, Stadhuis (Brabantse bouwmeester: De Bosschere).

4) Beeldhouwkunst

Dijon is een centrum van Brabantse, Vlaamse en Franse kunstenaars. Filips de Stoute laat er een klooster en grafmonument oprichten. Claus Sluter (uit Haarlem), leerling van de Zuidvlaming Jan de Merville en opgevolgd door zijn neef Van de Werve, roept er een realistisch-dramatische kunst in het leven (beelden poort Champmol, Mozesput, grafmonument Filips de Stoute).

Brugge, consolen van het Stadhuis door Jean de Valenciennes, koorgestoelte Sint-Salvators, grafmonument Maria van Bourgondië in Onze-Lieve-Vrouw, 1502 (beeldhouwer Jan Borman, kopergieter Reinier van Tienen).

5) Schilderkunst

Eerste centrum: Dijon met Melchior Broederlam uit Ieper. Daarna komen begaafde schilders uit heel West-Europa naar de hoven te Brussel en vooral te Brugge waar ze bestellingen krijgen van adel, geestelijkheid, Italiaanse bankiers- en handelaars-families (Portinari, Tani, Arnolfini).

Hoofdfiguren met in Brugge aanwezige werken:

Anoniem: Altaarstuk van de Huidevetters, ca. 1400

Jan van Eyck (Maasland ca 1390-Brugge 1441):

Madonna met Kanunnik Van der Paele 1436

Portret van Margareta van Eyck 1439

Rogier van der Weyden (Doornik ca. 1399-Brussel 1464):

Uit zijn atelier: Portret van Filips de Goede

Petrus Christus (Baarle 1410-Brugge 1473), leerling Van Eyck:

Schenkster (Isabella van Portugal) met de H. Elisabeth

Dirk Bouts (Haarlem ca. 1415-Leuven 1475):

Marteling van de H. Hippolytus (beëindigd door Van der Goes)

Hans Memling (Seligenstadt ca. 1433-Brugge 1494):

Mystiek huwelijk van de H. Catharina 1475-79

Aanbidding der Wijzen 1479

Sybilla Sambetha 1480

Drieluik van Willem Moreel 1484

Onze-Lieve-Vrouw met Maerten van Nieuwenhove 1487

Schrijven van de H. Ursula 1489

Hugo van der Goes (Gent ca. 1440-Oudergem 1482):

Dood van Onze Lieve Vrouw

Hiëronymus Bosch ('s-Hertogenbosch ca. 1450-1516):

Het Laatste Oordeel

Gerard David (Oudewater/Gouda ca. 1460-Brugge 1523):

Oordeel van Cambyses (en foltering van onrechtvaardige

rechter)

Doopsel van Christus

"Anonieme Vlaamse Primitieven", o.a.

Meester van de Ursula-legende

Meester van de Lucia-legende

III - XVIe EEUW

A - Historisch overzicht

Filips de Schone (Brugge 1478-Burgos 1506), Philippe le Beau
Stadhouder onder regentschap van Maximiliaan, vorst in 1493,
trouwt in 1496 met Joanna van Castilië en wordt in 1504 koning
van Spanje.

Karel V of Keizer Karel (Gent 1500-Yuste 1558)

Zoon van Filips de Schone. Erft in 1506 Spanje en de Nederlanden
maar laat het bestuur van deze laatste over aan

- zijn tante, Margareta van Oostenrijk (Brussel 1480-
Mechelen 1530). Haar hof in Mechelen is een centrum van
humanisme. Grafmonument in Brou (Bourg-en-Bresse), kerk
in Brabantse gotiek, waar ook haar echtgenoot Philibert
de Savoie begraven ligt.
- van 1530 tot 1550, aan zijn zuster Maria van Hongarije
(1505-1558).

Hij wordt koning van Spanje in 1516 en keizer van het Heilig
Roomse Rijk (Duitsland) in 1519. Onze streken worden verwickeld
in de strijd tussen Habsburg en Frankrijk. De Franse koning
François Ier wordt verslagen in de slag bij Pavia (1525).
Vlaanderen staat niet langer meer onder de suzeriniteit van
Frankrijk. Dit wordt bekrachtigd door de Vrede van Madrid 1526
(bij die gelegenheid hulde aan Keizer Karel: Schouw van het
Brugse Vrije).

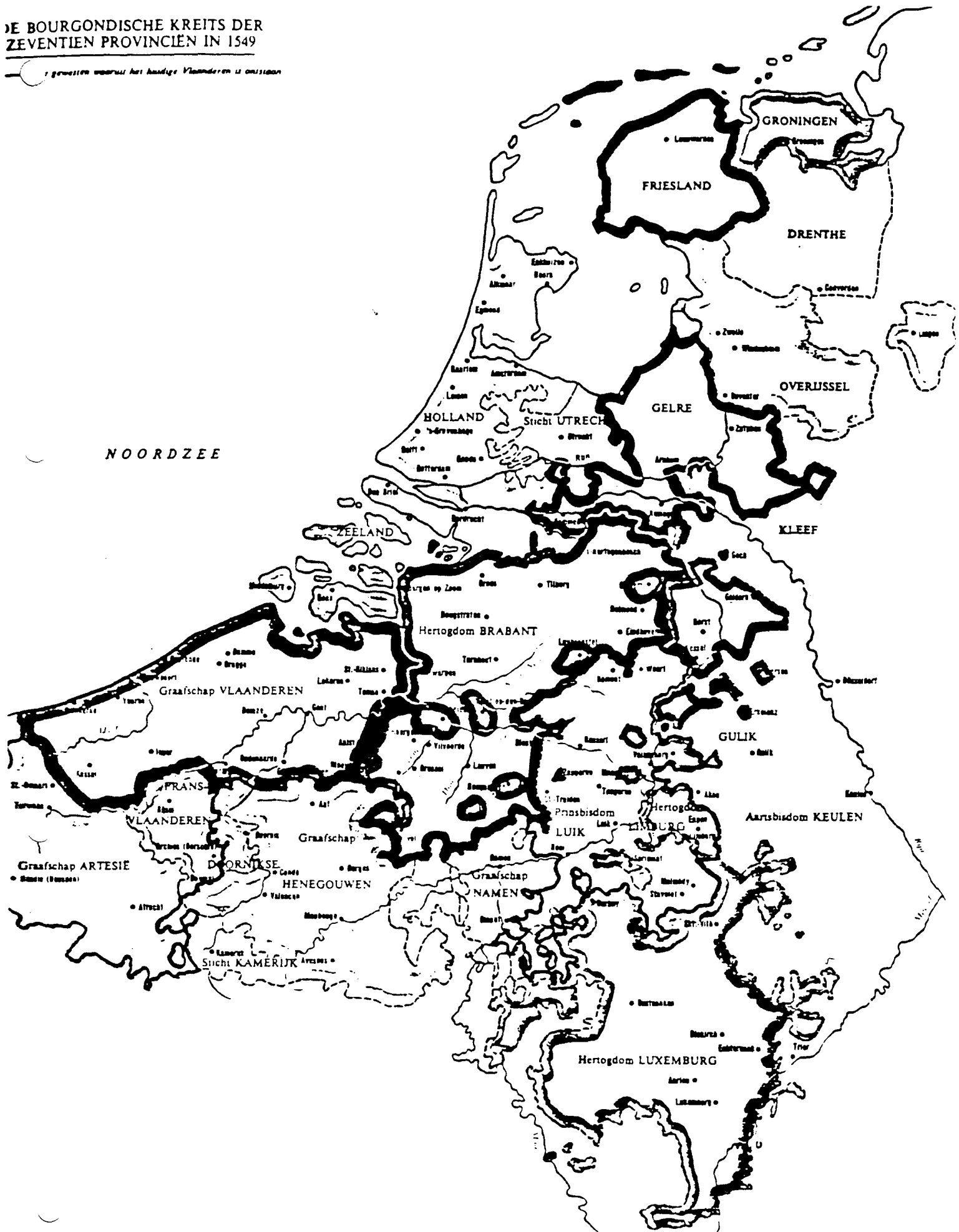
1548: Interim van Augsburg: de Nederlanden los van het Keizerrijk

1549: Pragmatieke Sanctie te Augsburg: de Nederlanden voortaan
"één en ondeelbaar".

Sinds 1520 breekt het protestantisme door ondanks de veror-
deningen (plakaten) en veroordelingen. In Brugge zijn er
anabaptisten sinds 1530 en calvinisten sinds 1550.

DE BOURGONDISCHE KREITS DER ZEVENTIEN PROVINCIËN IN 1549

gewesten waerint het huidige Vlaanderen is ontstaan

Uit: Twintig eeuwen Vlaanderen, Hasselt, 1972.

Filips II (Valladolid 1527-Escuriaal 1598)

Zoon van Keizer Karel. Hij erft in 1555 de Nederlanden (zijn vade doet er afstand van in Brussel) en wordt in 1556 koning van Spanj. De tijd van Filips II wordt gekenmerkt door het voortzetten van de strijd tegen Frankrijk, maar vooral door de strijd tegen de adel (o.m. Willem de Zwijger) en tegen de protestanten. Na de Beeldenstorm⁽¹⁵⁶⁶⁾, ontstaan in Zuid-Vlaanderen, wordt de landvoogdes Margareta van Parma vervangen door de Hertog van Alva⁽¹⁵⁶⁷⁻⁷³⁾. In 1578 wordt er te Gent een calvinistisch bewind opgericht en door toedoen van de Gentenaars komen de calvinisten ook aan de macht te Brugge (1578-84). De patriciërs handhaven zich verder in het stadsbestuur en de repressie van de katholieken blijft matig. De relik van het H. Bloed wordt verborgen in het huis van de Spaanse koopman Perez de Malvenda (gedenkplaat Wollestraat met vers van Guido Gezelle).

Farnese kan de Zuidelijke provincies veroveren (Brugge 1584, Antwerpen 1585). De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) zal eindigen met de afscheiding van de Verenigde Provinciën (verlies van Zeeuws Vlaanderen, dat sinds 1604 reeds in handen van de Hollander was).

B - Cultuurleven

De 16e eeuw wordt door twee grote stromingen beheerst:

- Renaissance: aanwenden van kunstvormen uit de klassieke Oudheid en Humanisme: studie van de levensbeschouwing, de letteren en de kunst van de antieken, studie van de mens op zichzelf, los van God en de gemeenschap.
- Hervorming: de eenheid van de christelijke kerk wordt gebroken door het ontstaan van het protestantisme. In de Nederlanden gaat dit gepaard met de politieke strijd tegen Spanje.

1) Drukkunst en humanisme

Het grote centrum is Antwerpen, net als op economisch gebied. De stad telt 100.000 inwoners en Christophe Plantin richt er een beroemde drukkerij op. Maar ook in Brugge heerst er een intens cultuurleven. Erasmus oefent er een sterke invloed uit en hij kent er veel vrienden. Evenals Thomas Morus komt hij er op bezoek.

Juan Luis Vives (Valencia 1492-Brugge 1540), humanist en pedagoog (borstbeeld bij Bonifaciusbrug)

Joost de Damhouder (Brugge 1507-Antwerpen 1581), jurist (grafplaat Onze-Lieve-Vrouwkerk)

Simon Stevin (Brugge 1548-Leiden of Den Haag 1620), wis- en

natuurkundige, bouwingenieur, uitvinder van de zeilwagen. Schrijft over allerhande onderwerpen en (uitzonderlijk voor een humanist) meestal in het Nederlands. Wijkt om godsdienstige redenen uit.

2) Hervorming en Contrareformatie

David Joris (Brugge 1501-Bazel 1556). Deze anabaptist leidt eerst een zwervend bestaan als predikant en schrijver en vestigt zich ten slotte in Zwitserland. "Geestelijk Liedt-Boeckxen", "T wonderboek".

De Contrareformatie neemt vaste vormen aan. In 1559 worden er bisdommen opgericht in Brugge, Ieper, Gent. Het Concilie van Trente (1545-1568) wordt plechtig afgekondigd. De Kortrijkse Jezufet Jan David (1545-1613) schrijft eerst een polemisch "Ketttersche Spinne-coppe", daarna als repliek op het werk van Marnix van Sint-Aldegonde ("Den Bijencorff der H. Roomsche Kerke") "De Christelijcke Biecorff der H. Roomsche Kerke" (1600).

3) Letterkunde

Karel van Mander (Meulebeke 1548-Amsterdam 1606), uitgeweken doopsgezinde. Auteur van het "Schilderboeck" (1604), leven en werken van schilders uit de Nederlanden.

4) Muziek

De Nederlandse polyfonische school ontwikkelt zich verder. Adriaan Willaert (Brugge of Roeselare 1480-Venetië 1562) wordt kapelmeester van San Marco en stichter van de Venetiaanse school.

5) Bouwkunst

In het algemeen biedt de kunst een overgang van gotiek naar renaissance.

Brugge, Poort Spaans Natiehuis 1495, Oude Griffie 1534-35, Criminele Griffie bij traphuis H. Bloed 1529/34.

Lo, Stadhuis 1565-66.

Veurne, Stadhuis begin 16e, Landhuis kasselrij (Gerechtshof) begin 17e, Kasteel Beauvoorde 1591-1617 (rest. 1875).

Gevels te Brugge: gotisch (Brugse stijl) en renaissance, in de Westhoek: renaissance ("tabernakelvensters").

6) Beeldhouwkunst

Brugge, Madonna en Kind 1504 (Michel-Angelo, Florence 1475-
Rome 1564)

Borstbeeld van Keizer Karel, ca. 1520 (Konrad Meyt)

Schouw van het Brugse Vrije 1528-31 (Lanceloot
Blondeel, Jean Mone, Guyot de Beaugrant): verheer-
lijking van Keizer Karel en voorouders.

Grafmonument Ferry de Gros, ca. 1530

Grafmonument Carondelet, ca. 1544

Grafmonument van Karel de Stoute 1558-62 (steenhouwer:
Joos Aerts en Jan de Smet, geelgieter Jacob Jonghe-
linck, gotische opvatting als grafmonument van
Maria van Bourgondië, renaissance motieven in
hoek- en zijversiering.

Kortrijk, Schouwen in Schepenzaal en Raadzaal Stadhuis ca.1529

7) Schilderkunst

Brugge, Adriaan Isenbrandt (+Brugge 1551):

Onze-Lieve-Vrouw van de zeven Weeën

Jan Provoost (Mons-Brugge 1529):

Laatste Oordeel

Lanceloot Blondeel (Poperinge ca. 1496-Brugge 1561),
schilder maar ook ontwerper beeldhouwwerk en cartograaf

Onze-Lieve-Vrouw tussen Sint Lucas en Sint Elooi

Pieter Pourbus (Gouda 1524-Brugge 1584), vooral
portretschilder:

Jan Fernagut en Adrienne de Buc

Joost de Damhouder en Louise de Chantraine

Leden van de Confrerie van het H. Bloed.

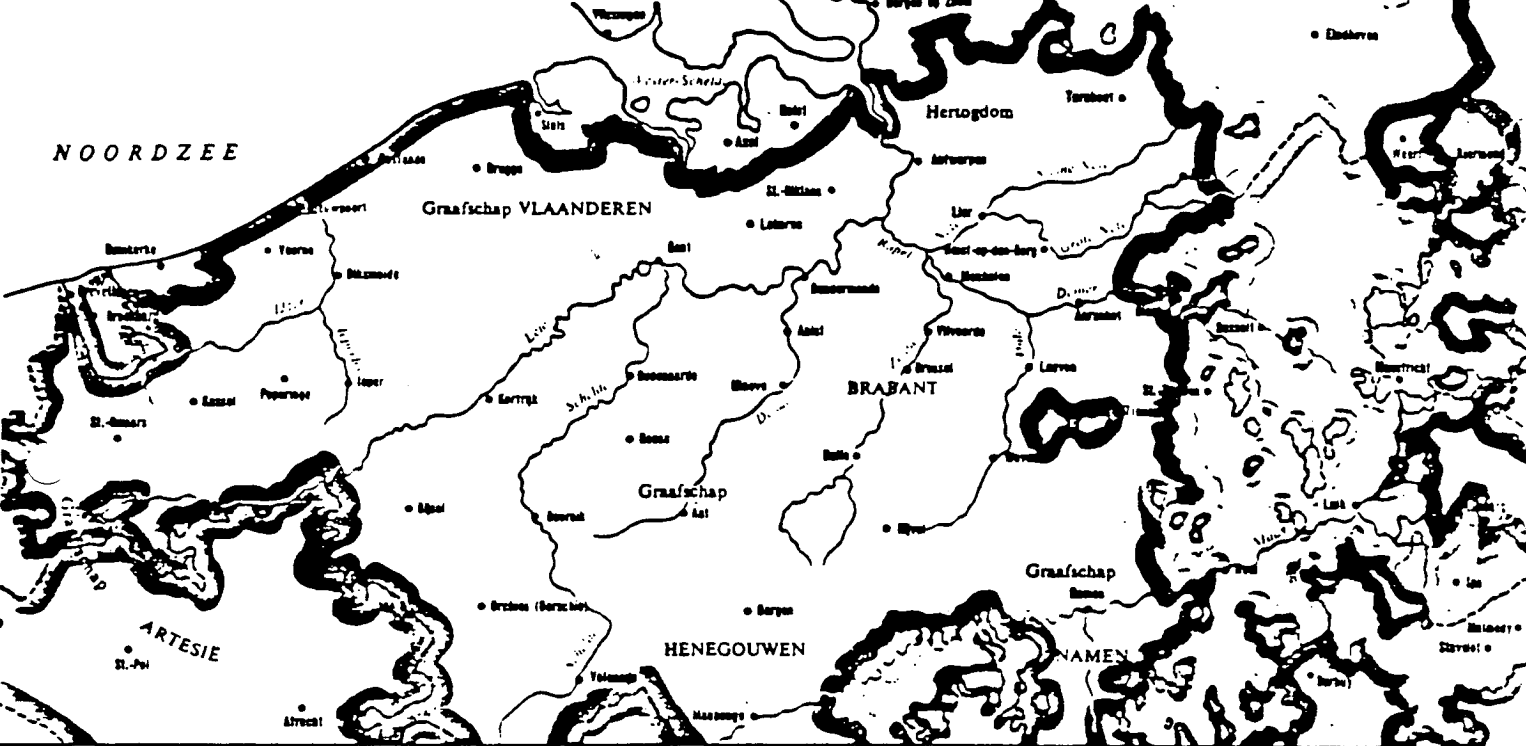
IV - XVIIe EEUW

A - Historisch overzicht

Periode van Albrecht en Isabella, landvoogden van de Nederlanden
van 1598 tot 1621 (Albrecht 1559-Brussel 1621, zoon van de Duitse
keizer Maximiliaan II, opgevoed aan het Spaanse Hof; Isabella,
1566-Brussel 1633, dochter van Filips II. Allebei begraven in
de Sint-Michielskathedraal Brussel. Portretten Museum Brugse Vrije).
Het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) betekent een periode van

DE AFBROKKELING VAN DE SPAANSE NEDERLANDEN I
ONZE GEWESTEN VAN 1648 TOT 1659

	Spaanse gebieden		Afgestaan aan de Verenigde Provinciën, ingevolge het Verdrag van Munster (30.1.1648)
	Prinsbisdom Luik		Afgestaan aan Engeland (1658)
	Stavelot-Malmédy		Afgestaan aan Frankrijk, ingevolge de Vrede van de Pyreneeën (7.11.1659)

DE AFBROKKELING VAN DE SPAANSE NEDERLANDEN II
ONZE GEWESTEN VAN 1659 TOT 1697

	Spaanse gebieden		Afgestaan aan Frankrijk, ingevolge de eerste Vrede van Aken (25.1668)
	Prinsbisdom Luik		Afgestaan aan Frankrijk bij de eerste Vrede van Aken en terug verworven door de Vrede van Nijmegen
	Stavelot-Malmédy		Afgestaan aan Frankrijk, ingevolge de Vrede van Nijmegen (10.8.1678)
	Verworven door Frankrijk (1662)		Afgestaan aan Frankrijk, ingevolge de Vrede van Rijswijk (20.9.1697)

economische heropleving van onze gewesten.

Daar Albrecht bij zijn overlijden geen kinderen heeft, komen de Nederlanden weer aan Spanje. Spanje is op dat ogenblik verzwakt en zowel de Verenigde Provinciën als Frankrijk proberen er een deel van afhandig te maken.

1648, Verdrag van Munster. De ondertussen veroverde gebieden in Zeeland, Brabant en Limburg maken definitief deel uit van de Verenigde Provinciën. De Schelde wordt gesloten.

De oorlogen tussen de Spanjaarden en de Fransen lopen uit op het Verdrag van Aken 1668 (verlies van Veurne), het Verdrag van Nijmegen 1678 (verlies van Ieper, Poperinge) en het Verdrag van Utrecht 1713 (terugkeer van de vermelde gebieden).

Antwerpen blijft het grote economische centrum dank zij overschepping in Hollandse en Zeeuwse havens.

In de Zuidelijke Nederlanden wordt het katholicisme de staatsgodsdienst, die bovendien de vorm aanneemt van een triomferende godsdienst met als promotors de Jezuïeten.

B - Kunst en cultuur

1) Intellectueel leven

De letterkunde en de muziek blijven op de tweede rang. De beste letterkundige uit die tijd is de Duinkerke arts Michiel de Swaen (Duinkerke 1654-1707). Vastenavondspel: "De gecroonde Leerse" (68). Duinkerke was sinds 1662 al bij Frankrijk aangehecht.

Naast het optreden van de Jezuïeten tegen de Hervorming wordt deze periode ook gekenmerkt door het ontstaan van het Jansenisme naar aanleiding van het postuum verschijnen van Jansenius' boek "Augustinus" (1640)(accent op de beperking van de menselijke vrije wil en de noodzakelijkheid van de goddelijke genade). Cornelius Jansenius (Gelderland 1585-Ieper 1638) is professor te Leuven in 1617 en wordt de 7e bisschop van Ieper in 1636 (gedenksteen Sint-Maartens te Ieper).

2) Bouwkunst

De barokkunst kent een hoge bloei dank zij de stuwkracht van de Contrareformatie en de betrekkelijke kalmtte op politiek gebied. Periode van de barokkerken (triumfkerken), vooral Jezuïetenkerken.

Broeder Huyssens S.J. uit Brugge (1577-1637) bouwt o.m. de

Sint-Caroluskerk in Antwerpen 1622-25 en de Sint-Walburgakerk in Brugge 1619.

Nog in Brugge: Carmelietenkerk, Proosdij Sint-Donaas, gildehuis
Metselaars 1621 (ren.-barok).

Kortrijk, gevels in het Begijnhof.

Werner Coeberger (1560-1643), bouwmeester-ingenieur uit

Antwerpen, legt in De Moeren een uitgestrekte watervlakte droog

3) Beeldhouwkunst

Bijna alle kerkmobielier was tijdens de Beeldenstorm vernield. Het Concilie van Trente werkt nieuwe vormen uit (barokvormen) om uitdrukking te geven aan de ideeën van de Contrareformatie: triomfaltaaren (i.p.v. van wandtabernakels), communiebanken, preekstoelen, doksalen. Antwerpen en Mechelen zijn de voornaamste produktiecentra. Antwerpenaars komen in Brugge werken.

Brugge, St-Walburga: communiebank (H. Verbrugghen), preekstoel
(Artus Quellin jr.), hoofdaltaar.

St-Anna: doksaal (Hans van Mildert), koorgestoelte,
altaar (overzicht kerkmobielier van laat-renaissance tot
classicisme).

St-Salvators: doksaal met beeld van God de Vader (Artus
Quellin jr.).

Carmelietenkerk: preekstoel, lambrisering.

4) Schilderkunst

De grootmeesters uit die tijd zijn Antwerpenaars: Rubens, Van Dyck, Jordaens. In Brugge: Jacob van Oost de Oude (1601-1671): invloed van Caravaggio in "Aanbidding van de Herders", invloed van Rubens en Van Dyck in andere werken.

5) Edelsmeedkunst

Brugge: Jan Crabbe: Reliekschrijn H. Bloed 1614-17 (nog renaiss.).

6) Geneeskunde

Thomas van den Berghe of Montanus (Diksmuide 1615-Brugge 1685)
bestrijdt de pest in Brugge in 1666 en publiceert hierover een werk
Jan Palfijn (Kortrijk 1650-Gent 1730), uitvinder van de forceps,
schrijver van "Heelkonstige ontleding van 's menschen lichaem".

V - XVIIIe EEUW (tot Onafhankelijk België)

A - Historisch overzicht

Door het Verdrag van Utrecht 1713 komen de Oostenrijkse Habsburgers in het bezit van de Nederlanden. Keizers: Karel VI (1713-40), Maria-Theresia (1740-80) (van beiden een portret in het Museum Brugse Vrije), Jozef II⁽¹⁷⁸⁰⁻⁹⁰⁾ (portret Stadhuis). De Nederlanden worden bestuurd door een gouverneur (o.m. Karel van Lorreinen 1741-80) en een gevolmachtigd minister.

De Oostenrijkers streven ernaar de landbouw, handel en nijverheid te bevorderen. Uit de tijd van Maria-Theresia dateert het aanleggen van talrijke steenwegen in West-Vlaanderen. Jozef II wil als verlic vorst talrijke hervormingen invoeren, vooral op administratief en godsdienstig gebied. In 1773 al waren de Jezuzieten uit Brugge gezet. Het wordt verboden nog langer in het stadscentrum te begraven. De Keizer legt het zo ondiplomatisch aan dat hij niet begrepen wordt en op hard verzet stuit (Brabantse Omwenteling 1789).

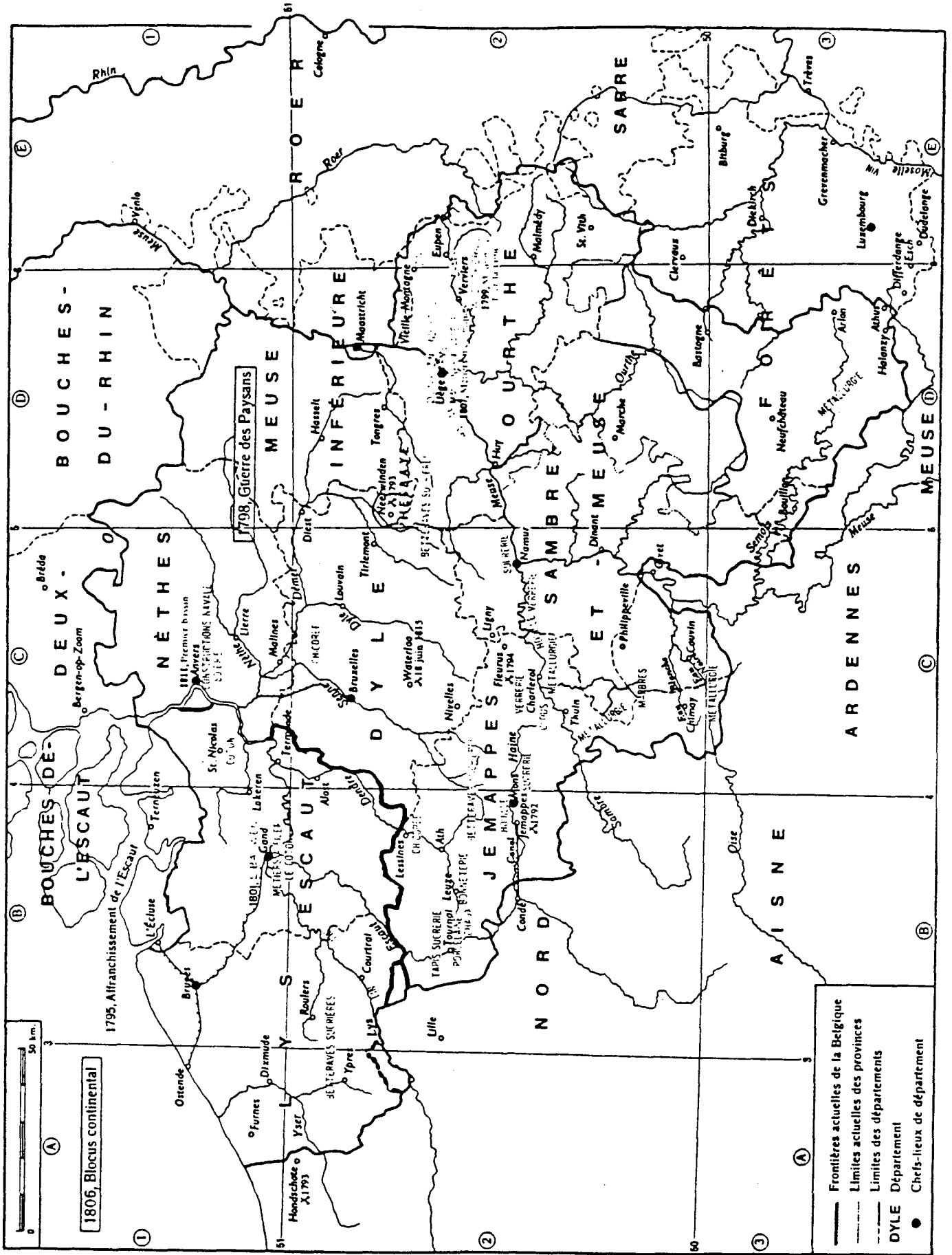
Tussen 1789 en 1794 wisselen het Oostenrijks en het Frans bewind elkaar af. Onder de Fransen worden de Brugse stadhuisbeelden op de Markt vernield en de graven van de Hertogen van Bourgondië geschonden (reactie van de Franse Revolutie tegen het Ancien Régime)

In 1794 zegevieren de Fransen in de Slag bij Fleurus en in 1795 worden de Nederlanden bij Frankrijk aangehecht. De oude structuren worden afgeschaft. Er ontstaat scheiding van machten. Ons land maakt deel uit van de Franse eenheidsstaat en wordt in departementen ingedeeld. West-Vlaanderen wordt het Département de la Lys met Brugge als hoofdplaats.

De godsdienstvervolgingen sinds 1796 (sluiten van kerken, opheffen van kloosters, opleggen aan priesters van de eed van getrouwheid aan de Franse grondwet) en de mobilisatie van jonge mannen in 1798 geven aanleiding tot de Boerenkrijg (vooral in Oost-Vlaanderen en in de Kempen).

De staatsgreep van Napoleon in 1799 luidt een periode van ontspanning in, vooral na het sluiten van een Concordaat met de Kerk (1801). Toch worden de bisdommen Brugge en Ieper afgeschaft en ressorteren voortaan onder de bisschop van Gent.

ONZE GEWESTEN TIJDENS HET FRANS BEWIND (1795-1815)

Uit: Atlas d'Histoire Universelle et d'Histoire de Belgique, (F. Hayt), Collection Roland, Namur.

Met het openstellen van de Schelde en de staatssteun voor een betere uitrusting (Bonapartedok) wordt Antwerpen een eersterangshaven. Vooral na het Continentaal stelsel (1806) kent de Gentse katoennijverheid met Lieven Bauwens een hoogtepunt. De weefgetouwen worden door Cockerill geleverd.

In 1804 wordt de Code Napoléon ingevoerd, de basis van ons huidige Burgerlijk Wetboek.

In 1803 brengt Napoleon zijn eerste bezoek aan Brugge als Eerste Consul (portret door Jozef Odevaere in het Stadhuis), in 1810 zijn tweede als Keizer.

Het Franse bewind wordt spoedig als despotisme ervaren: totale verfransing van het openbaar leven, behandeling van de bisschoppen als Franse ambtenaren, steeds zwaardere belastingsdruk, versterkte lichten van jonge mannen voor de Franse legers (onderduikers, bende van Bakelandt in het Vrijbos van Houthulst). Napoleons nederlaag bij Waterloo (1815) wordt als een bevrijding gevoeld.

Het Congres van Wenen (1815) bepaalt dat België en Nederland onder het gezag van Willem I van Oranje het Koninkrijk der Nederlanden zullen vormen.

De eeuwenlange vervreemding van elkaar en de onhandigheid van Willem I hebben tot gevolg dat men, ondanks de economische vooruitgang (beleggingen in Cockerill, oprichten van de Société Générale) en de gunstige onderwijspolitiek (creëren van 4.000 kosteloze lagere scholen, 7 athenea, 3 rijksuniversiteiten), toch tot verzet overgaat, vooral om politieke, administratieve, godsdienstige en taalkundige redenen. Inderdaad, persvrijheid wordt niet geduld, de ambtenarij komt vooral uit het Noorden, de Koning wil een Staatskerk oprichten, het Nederlands wordt de enige officiële voertaal in Vlaanderen en in Brussel. Daaruit ontstaat de Belgische Onafhankelijkheid.

B. - Kunst en cultuur

1) Letterkunde

De Nederlandse letterkunde kent een dieptepunt. Alleen een kleine navolging van Frankrijk, dat op dat ogenblik een internationale uitstraling kent.

De Bruggeling Joseph-Basile van Praet (1754-1837) brengt het in Parijs tot bibliothecaris van Napoleon. Hij schrijft: "Essai de catalogue des livres imprimés sur vélin de la Bibliothèque impériale".

2) Bouwkunst

In alle takken van de kunst komt er een evolutie van laat-barok over rococo (Louis XV) naar classicisme (Louis XVI). Belangrijke Franse invloed.

Brugge, Gerechtshof 1722 (roc-class.), gevel Sint-Annarei (roc.)
Kerk Engels Klooster (ren-bar.) 1736-39 (door H. Pulinc)
Kerk Seminarie 1775 (class.)

3) Beeldhouwkunst

Hendrik Pulickx (Brugge 1698-1781):

Grafmonument bisschop Van Susteren, preekstoel H. Bloedkapel,
preekstoel Sint-Walburga Veurne.

Pieter Pepers (Brugge 1730-1785):

Pomp Eiermarkt, beeld Sint Jan Nepomucenus (brug), Madonna
Sint-Salvators.

Preekstoel Onze-Lieve-Vrouw: ontwerp Jan Garemyn, uitvoering
Jan van Hecke, Pieter van Walleghem.

4) Schilderkunst

Jan Garemyn (Brugge 1712-1799): genreschilderijen, landschappen.

Jozef Odevaere (Brugge 1775-Brussel 1830) : portret Napoleon
met burgemeester de Croeser.

VI - OVERZICHT VAN DE BELGISCHE GESCHIEDENIS

sinds 1830

I - DE BELGISCHE OMWENTELING

Op 25 augustus 1830 breken er straatrellen uit naar aanleiding van de opvoering van 'La Muette de Portici', opera van Auber. Een afvaardiging van notabelen trekt naar Koning Willem om de Belgische grieven uiteen te zetten. Gevolg: de Koning stuurt een troepenmacht van 6.000 man onder bevel van zijn zoons. Terwijl er tussen Prins Willem en de notabelen onderhandeld wordt, stijgt de onrust in Brussel. Charles Rogier komt met 300 Luikenaars de stad binnen.

Op 23 september rukken de Hollanders Brussel binnen. Gevechten hebben plaats in de straten en vooral in het Koninklijk Park (de vier 'Glorierijke Dagen'). In de nacht van 26 op 27 september trekken de Hollanders zich uit Brussel terug (vandaar 27 september: nationale feestdag van de Franstalige Gemeenschap).

Vanaf 24 september wordt een Voorlopige Regering opgericht. Deze roept op 4 oktober de Onafhankelijkheid van België uit. Einde oktober blijven alleen nog Antwerpen en Maastricht in handen van de Hollanders. Een Nationaal Congres van 200 leden wordt samengeroepen voor 3 november.

II - HET NIEUWE BEWIND1) Bevestiging op internationaal vlak

Daar het Europese evenwicht verstoord is, ontmoeten de geallieerden (Frankrijk, Engeland, Oostenrijk, Pruisen, Rusland) elkaar te Londen (Conferentie van Londen). Ze leggen België de neutraliteit op en bepalen de staatsgrenzen (Zeeuws-Vlaanderen, Noord-Brabant, Oost-Limburg en Luxemburg blijven Hollands bezit). België weigert de erkenning op 1 februari maar neemt later, op 9 juni, het gunstiger Verdrag van de 18 Artikelen aan, wat dan door Koning Willem verworpen wordt.

2) De Grondwet

Basis voor de tekst vormen de Keuren van Vlaanderen, Brabant en Luik, de bepalingen van de Amerikaanse Onafhankelijkheid (1776), de Franse Revolutie (1789), de Nederlandse Grondwet (1815), de Franse Grondwet (1830). De tekst wordt opgesteld in een record tempo, tussen 25 november 1830 en 7 februari 1831. Hij bevat 139 artikelen (verklaring van de grondwettelijke vrijheden,

structuur van de staat volgens de drie gescheiden machten: de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht). Wegens de kernachtigheid en de duidelijkheid vormt hij een model voor veel andere landen.

3) Keuze van de Koning

Terwijl Surlet de Chokier als Regent van het Koninkrijk fungeert, wordt er druk onderhandeld over de keuze van een vorst en ten slotte wordt de kroon aangeboden aan Leopold van Saksen-Coburg-Gotha, een Duitse prins met Engelse nationaliteit, weduwnaar van de Engelse troonopvolgster Charlotte. Na lange overweging neemt Leopold het voorstel aan en op 21 juli 1831 legt hi voor het Parlement de grondwettelijke eed af.

III - HET BEWIND VAN LEOPOLD I (1831-1865)

1) Betrekkingen met het buitenland

A - Oorlog met Nederland

Willem I weigert het akkoord van Londen te erkennen en op 2 augustus 1831 valt hij België binnen (de 10-dagen-veldslag). De Belgen doen een beroep op de Fransen (maarschalk Gérard). Het Verdrag wordt herzien (Verdrag van de 24 Artikelen, 14 oktober 1831) maar Willem blijft het verwerpen. Er blijft een feitelijke oorlogstoestand tussen België en Nederland tot 1839. België houdt zelfs Limburg en Luxemburg in bezit. Plots neemt Konig Willem een andere houding aan en het hele geschil wordt definitief geregeld door het Verdrag van de 39 Artikelen getekend op 19 april 1839.

B - Franse bedreiging

Door het huwelijk van de Koning met Louise-Marie, dochter van de Franse koning, Louis-Philippe, leeft België in goede verstandhouding met Frankrijk. In 1848 breekt in Frankrijk een Revolutie uit en wordt de Monarchie ten val gebracht. De Franse Revolutionairen maken gebruik van de zware economische crisis in ons land en proberen hier de Republiek uit te roepen. De Koning doet echter een beroep op de Hollandse Koning Willem II. De Franse invallers worden aan de grens teruggeslagen (Quiévrain en Risquons-Tout).

C - Nieuwe Franse bedreiging

De Franse Keizer Napoleon III, in het zadel sinds 1852, droomt ervan het Keizerrijk van Napoleon I te herstellen, natuurlijk ten koste van de Belgische onafhankelijkheid. Hij zoekt hiervoor zelfs steun bij de Duitse Kanselier Bismarck

Leopold I versterkt het leger (tot 100.000 man) en ingenieur Brialmont richt in Antwerpen een vestingsgordel op.

2) Binnenlandse politiek

Het akkoord gesloten tussen katholieken en liberalen in 1828 blijft gehandhaafd tot in 1840 (Unionisme). Er zijn coalitie-regeringen tot in 1847. In 1846 wordt de Liberale Partij gesticht (nadruk op onafhankelijkheid tegenover de Kerk, openbaar onderwijs, verlaging financiële kiesdrempel). Uitsluitend liberale regeringen worden gevormd onder Charles Rogier (1847-52), Henri de Brouckère (1852-55), Charles Rogier (1857-68).

De katholieken organiseren zich in 1863: Congres van Mechelen (klemtoon op een politiek in overeenstemming met de leerstelling van de Kerk). Westvl. politici: Louis de Potter (°1786 Brugge), republikein, lid Voorlopig Bewind 1830;

3) Onderwijs

Leon de Foere (°1787 Tielt), priester-publicist, monarchist, anti-Hollands, volksvert. Tielt 1831-48. In 1834 worden 4 universiteiten opgericht: twee van het Rijk, in Gent en Luik, een Katholieke in Leuven en een Vrijzinnige in Brussel.

In 1842 wordt er een wet goedgekeurd waarbij ten minste één lagere school per gemeente opgericht moet worden. Het onderricht moet gratis verstrekt worden. De betaling van de onderwijzers geschiedt door de gemeenten.

In 1850 worden 10 Koninklijke Athenea en 50 Middelbare Scholen geopend.

4) Economisch leven

De eerste spoorweglijn in België, en op het vasteland, t.w. Brussel-Mechelen, wordt ingehuldigd in 1835. In West-Vlaanderen worden de lijnen aangelegd tussen 1838 en 1870.

Het postwezen wordt eveneens tot stand gebracht met gebruik van de eerste postzegels in 1849.

In 1863 wordt het tolrecht op de Schelde vrijgekocht. Dit geeft aanleiding tot de vrije ontplooiing van de haven van Antwerpen.

De landbouw heeft af te rekenen met rampzalige oogsten in 1845-48 wat hongersnood, ziekte en ellende tot gevolg heeft.

De industriële revolutie brengt de metaalnijverheid op de voorgrond (machines). Deze industrie is gebonden aan steenkolenontginning. West-Vlaanderen blijft buiten deze ontwikkeling te meer daar het machinale weven hier niet de vernieuwing brengt als in Gent. Gent wordt het grote centrum maar Brugge wordt

(1) Felix de Muelenaere (°1794 Pittem), gouv. W-Vl. 1830-49, le Min. 1831-37, Min. Buit. Z. 1831, 34-36, 41, kath. volksv. Tiel

een armenwijk waar in 1846 de helft van de bevolking moet ondersteund worden en tienduizend vrouwen zich met kantwerk proberen te redden. Gevolg van lage levensstandaard: vormen van een Engelse kolonie. - De textielcentra lijden ook onder overprodukt en concurrentie door invoer uit Engeland.

5) Sociale aspecten

De eerste sociale interventie vanwege de Staat geschiedt in 1847. Om de werkloosheid tegen te gaan programmeert Frère-Orban, minister van Openbare Werken, verschillende overheidsprojecten. Als minister van financiën richt hij in 1847 de Spaarkas op, in 1865 uitgebreid tot Spaar- en Lijrentekas.

IV - HET BEWIND VAN LEOPOLD II (1865-1909)

1) Betrekkingen met het buitenland

A - Verder conflict met Keizer Napoleon III van Frankrijk

Door alle mogelijke middelen wil Napoleon III België onder zijn vleugels nemen. In 1867 wil hij Luxemburg kopen aan Willem III van Nederland. Hij toont zich bereid Luxemburg af te staan aan België voor grondgebied in de provincie Namen. In 1868 laat hij de spoorweg Brussel-Aarlen kopen. De Belgische regering laat een wet goedkeuren waarbij zo'n verkoop verhinderd wordt. Het gevaar voor Napoleon III wijkt pas op het ogenblik dat Frankrijk de oorlog verklaart aan Duitsland (1870).

B - Spanning met Duitsland

Na de Frans-Duitse oorlog vreest Leopold II dat Frankrijk of Duitsland België als doorgang zou kunnen opeisen. In ieder geval zint Frankrijk op revanche en Duitsland wapent zich meer en meer. Leopold II vraagt te vergeefs de persoonlijke militaire dienst in plaats van het loterijstelsel. Wel worden forten gebouwd in Namen en Luik. Pas in 1909, even vóór de dood van Leopold II, wordt de persoonlijke militaire dienst goedgekeurd door het Parlement (1 zoon per gezin voor 15 maanden).

2) Binnenlandse politiek

De Katholieken regeren van 1870 tot 1878, de Liberalen van 1878 tot 1884 (Groot Liberaal Ministerie geleid door Frère-Orban), de Katholieken van 1884 tot 1918 (drieledig sinds 1917).

In 1885 wordt de BWP (Belgische Werkliedenpartij) opgericht. Actiemiddelen: propaganda, stakingen, sociale instellingen (vakbonden, coöperatieven, ziekteverzekering). Om het afvloeien van arbeiders tegen te gaan richt Georges Helleputte, in het ra-

van de Katholieke Partij, de Belgische Volksbond op.

Politieke leiders uit West-Vlaanderen: Alfons Vandenpeereboom (° Ieper, Lib., min. Binnenlandse Zaken 1861-67), Jules Malou (° Ieper, Kath., le Minister 1871-78 en in 1884), Auguste Beernaer (° Oostende, Kath., le Minister 1884-1894), Jules Vandenpeereboom (° Kortrijk, neef van Alfons, Kath., min. P.T.T. 1884-1899, le Minister 1899).

3) Schoolstrijd

Pierre Van Humbeeck, Liberaal minister van Openbaar Onderwijs van 1878 tot 1884, laat een wet goedkeuren waarbij iedere gemeent een neutrale lekenschool moet bezitten. Godsdienstlessen kunnen buiten de gewone lesuren worden gegeven. De Katholieken beschouwe dit als de 'Ongelukswet' en zo ontstaat een heftige schoolstrijd. De geestelijken verbieden de ouders hun kinderen naar zulke school te sturen. Frère-Orban vraagt de tussenkomst van de Paus die weigert. De betrekkingen tussen België en het Vaticaan worden verbroken.

De val van de Liberale regering in 1884 leidt tot een omgekeerd toestand. De gemeenten mogen de officiële of een vrije school aannemen. Na een reactie van de Liberalen komt de gematigde regering Beernaert aan de macht. Niettemin wordt in 1895 een wet goedgekeurd waarbij het godsdienstonderwijs verplicht gesteld wordt.

4) Sociale problemen

De hevige stakingen van 1886, door de Rijkswacht bedwongen, dragen bij tot bewustwording van de sociale problemen in Parlement en Regering. Een reeks sociale hervormingen worden door het Parlement goedgekeurd:

- 1) verbod de lonen in natura te betalen (1887)
- 2) reglementering van de arbeid voor vrouwen en kinderen (1889)
 - minimum 12 jaar voor kinderarbeid in de fabrieken
 - verbod kinderen onder de 16 jaar 's nachts tewerk te stellen
 - verbod vrouwen te laten werken in de mijnen
- 3) vergoeding bij ziekte en invaliditeit (1894)
- 4) ouderdomspensioenen (1900)
- 5) vergoeding voor werkongevallen
- 6) verplichte zondagsrust (1909)
- 7) maximum 9 uur werk ^{per dag} in de mijnen (1909).

In 1906 wordt August Debunne uit Menen de le socialistische volksvertegenwoordiger in West-Vlaanderen. In 1912 wordt de christen-democratische priester Florimond Fonteyne in Brugge tot volksvertegenwoordiger verkozen (na zijn breuk met de bisschop in

5) Kiesproblemen

De strijd voor het algemeen stemrecht begint kort na de troonsbestijging van Leopold II. Na 1885 maken de Socialisten er ook een hoofdprogramma van. De regering Beernaert besluit tot een herziening van de Grondwet over te gaan. Dit wordt dan de wet over het algemeen meervoudig stemrecht van 1893. Iedere man van 25 jaar krijgt stemrecht. Huisvaders, eigenaars en gediplomeerden hebben recht op 1 of 2 extra stemmen. Hierdoor stijgt het aantal kiesgerechtigden van 130.000 tot 1.300.000. 850.000 mannen kunnen gebruik maken van 1 stem, 290.000 van 2 stemmen en 220.000 van 3 stemmen.

De evenredige vertegenwoordiging wordt eerst verworpen in 1894 maar ten slotte aangenomen in 1899.

In 1902 worden stakingen gehouden om het eenvoudig algemeen stemrecht te bekomen.

6) Taalproblemen

Sinds 1831 wordt het Frans als enige officiële taal gebruikt. Onder de invloed van de Vlaamse Beweging krijgt het 'Vlaams' meer en meer burgerrecht. Het proces Coucke-Goethals in 1865 geeft de doorslag (veroordeling van Vlamingen in een onverstaanbare taal). In 1873 wordt het Vlaams aangenomen als taal voor Gerecht, Administratie en Onderwijs. In 1889 legt de wet Coremans het gebruik van het Vlaams in gerechtelijke procedure. Vanaf 1898 (wet De Vriendt-Coremans) is het gebruik van de twee landstalen verplicht voor wetgevende bescheiden, officiële opschriften op gebouwen, teksten op postzegels. De Koning moet voortaan de eed afleggen in beide landstalen.

7) Economie

Na 1880 verschijnen fietsen, auto's, elektrische trams. Het telefoonnet komt tot stand in 1885.

Brugge wordt met een nieuwe zeehaven, Zeebrugge, verbonden door een zeekanaal (Plan De Maere met steun van Leopold II, goedgekeurd door het Parlement in 1895 en uitgevoerd tussen 1896 en 1907).

Sinds 1870 gaat de landbouw een welvaartsperiode tegemoet dank zij het gebruik van kunstmeststoffen, nieuwe machines (zaai-machines, maaimachines, ontromers), drainering en betere organisatie en opleiding (Ministerie van Landbouw 1884, Boerenbond 1890, landbouwhogescholen, wedstrijden, keuringen).

In de industrie zet de mechanisering zich verder door. De prijsbepaling wordt versterkt door het vormen van trusts en kartels.

De kolen- en staalindustrie ontwikkelt zich in de Haine-Samber-Maasvallei. Het Limburgse steenkolenbekken wordt ontdekt in 1901 maar zal pas later ontgonnen worden. Metaalverwerkende industrie komen^{ook} tot stand in West-Vlaanderen: spoorwegmaterieel in Sint-Michiels-Brugge (1896), landbouwmachines in Zedelgem (1906), draadtrekkerij in Zwevegem (1880), carrosserie in Beveren-Roeselare (1886). De textielnijverheid ontwikkelt zich in Verviers (wol), in het Gentse (katoen, vlas) en in Zuid-West-Vlaanderen (vlas). In Izegem wordt er gestart met schoen- en borstelnijverheid. Roeselare wordt de belangrijkste cichoreiproductent van de wereld. Andere landbouwnijverheden zijn de tabakverwerking (Wervik), de hopverwerking met teelt in het Poperingse, een conservenfabriek (Egem). Door het gebruik van de ontromer ontstaat de eerste Belgische zuivelindustrie in Oostkamp (1888).

8) De Belgische koloniale expansie

Dit is essentieel het werk van Leopold II die zich heeft doorgezet tegenover een wantrouwig Europa en een vijandig Belgisch Parlement.

Leopold II loopt met het idee van een kolonie rond sinds 1860. De reizen van Livingstone en Stanley wekken zijn aandacht voor Centraal-Afrika. In 1876 roept Leopold II een Internationale Geografische Conferentie bijeen in Brussel (een veilige naam om geen argwaan bij de buurstaten te wekken). Dit loopt uit op de vorming van de A.I.A. (Association Internationale Africaine). Spoedig neemt de Koning Stanley onder zijn hoede. Deze trekt naar de Kongo-streek om het binnenland te verkennen, contracten af te sluiten en handelsposten op te richten (1879-1884).

De diplomatieke wereld wordt wakker geschud. Gegadigden zijn: Portugal, Frankrijk, Engeland, Duitsland. De Duitse Kanselier Bismarck besluit tot een verdeling van Afrika over te gaan. 14 landen nemen deel aan de Internationale Conferentie van Berlijn. Op 26 februari 1885 wordt Leopold II erkend als soeverein-eigenaar van een onafhankelijke staat Kongo. Daarbij worden de Vorst twee voorwaarden gesteld: waarborg van de vrijheid van handel en scheepvaart en bescherming van de inboorlingen tegen de slavenhandel.

Het Belgische Parlement toont zich vijandig en Eerste Minister Beernaert heeft alle moeite om na twee maanden discussie een meerderheid voor de goedkeuring te winnen. Voorwaarden zijn: geen militaire en zeker geen financiële lasten voor België.

vastgelegd tussen 1887 en 1894. Nadat de Koning contact gezocht heeft met de Franse Kardinaal Lavigerie, belegt hij in Brussel een Conferentie tegen de slavenhandel (1889). Daarna begint de strijd op het terrein. De militaire operaties duren van 1892 tot 1894.

De koninklijke kassa is vlug uitgeput en de leningen aan de Belgische Staat kunnen niet worden terugbetaald. Na veel verzet stemt het Belgische Parlement toe in de overdracht van Kongo aan België (1908).

De wetgevende macht berust bij de Koning die, op voorstel van de Minister van Koloniën, bij decreet regeert. De uitvoerende macht is handen van dezelfde Minister en, ter plaatse, van de Goeverneur-Generaal. De rechterlijke macht wordt uitgeoefend door Belgische magistraten terwijl de autochtonen de conflicten onder zwarten regelen volgens het gewoonterecht.

Hier dient ook het ruime aandeel van de missies vermeld bij de evangelisering, de strijd tegen de ziekten, het verstrekken van onderwijs (Scheutisten, Witte Paters van Afrika).

V - HET BEWIND VAN KONING ALBERT (1909-1934)

Leopold II sterft in 1909 zonder mannelijke erfgenaam achter te laten. Zijn zoon Leopold is op tienjarige leeftijd gestorven. Albert, jongste zoon van Leopold II's broer Philippe, volgt hem op. Hij is geboren in 1875 en sinds 1900 gehuwd met Elisabeth van Possenhoven.

1) De Eerste Wereldoorlog 1914-1918

Bijna onmiddellijk na zijn troonsbestijging wordt Koning Albert in het Europese conflict betrokken. Europa is in twee vijandige blokken verdeeld: Frankrijk, Engeland, Rusland enerzijds en Duitsland, Oostenrijk-Hongarije, Italië anderzijds. Aan beide kanten wordt fel bewapend. België voelt zich bedreigd en voert de algemene dienstplicht voor alle mannen van 20 jaar in (1913).

Na de moord op de Oostenrijkse erfprins in Sarajewo (28 juni 1914) stuurt Oostenrijk, gesteund door Duitsland, een ultimatum aan de Serben. Dezen worden gesteund door Rusland dat, gevolgd door zijn geallieerde Frankrijk, Duitsland de oorlog verklaart.

Op 4 augustus valt Duitsland België binnen en Engeland treedt aan de zijde van de geallieerden ook in het strijdveld. Ondanks de weerstand in de citadel van Luik en de Slag bij Halen (Gete) moeten de Belgen zich terugtrekken achter de Antwerpse vestingsgordel. Van daaruit richten ze een paar tegenaanvallen. Op 20 september wordt Brussel door de Duitsers bezet en de Belgen

ontruimen Antwerpen op 9 oktober. De Belgische troepen trekken zich achter de IJzer terug en bereiden de verdediging van de Westhoek voor. De Engelsen vatten post in de sector Ieper. De Slag aan de IJzer woedt van 16 oktober tot 31 oktober. De redding komt van de overstroming van de IJzervlakte door het openen van de sluizen in Nieuwpoort op 27 oktober.

Als opperbevelhebber van de Belgische troepen vestigt Koning Albert zich in de Westhoek (De Panne). De regering trekt naar Sainte-Adresse bij Le Havre. Bezet België wordt bestuurd door een gouverneur-generaal. Allerlei opvorderingen hebben er plaats, b.v. dieren, koper. Arbeiders worden naar Duitsland gevoerd (1916). De voedselvoorziening wordt geruggesteund door de Verenigde Staten. De Commission for Relief in Belgium, opgericht door de latere President Hoover, stuurt heel wat tarwemeel.

In de bezette gebieden wordt ook weerstand geboden. Kardinaal Mercier treedt op als de ziel van het verzet. Edith Cavell en Gabrielle Petit worden resp. in 1915 en 1916 terechtgesteld wegens 'inlichtingen aan de vijand'.

De Duitsers proberen de Vlamingen naar zich toe te trekken door het oprichten van een Vlaamse administratie (Raad van Vlaanderen) en de Vlaamse Universiteit van Gent.

Het Belgische leger in Kongo slaagt erin de integriteit van het grondgebied te handhaven.

In 1915 mislukt de Duitse aanval bij Steenstrate (gebruik van gas). In 1917 lukt het Britse tegenoffensief in de sector Passendale-Houthulst evenmin.

In de lente van 1918 zetten de Duitsers een groot offensief in en veroveren het gebied ten Noorden en ten Zuiden van Ieper. In herfst volgt eindelijk het grote offensief van de geallieerden onder het bevel van Maarschalk Foch. Het hele front van de Noordzee tot Zwitserland komt in beweging. Op 27 september kondigt Koning Albert aan dat het ogenblik gunstig is om mee te werken aan deze grootscheepse operatie. Op 17 oktober trekt hij Oostende en Brugge binnen. Op 11 november 1918 wordt de wapenstilstand getekend en 11 dagen later rijden Koning en Koningin triomfante-lijk de hoofdstad binnen.

Het Verdrag van Versailles wordt ondertekend op 28 juni 1919. De in 1831 aan België opgelegde neutraliteit wordt afgeschaft. Eupen-Malmedy wordt Belgisch grondgebied. Meegenomen kunstwerken worden teruggeschonken. Duitsland betaalt schadevergoeding voor de aangerichte schade. De Belgen nemen deel aan de bezetting

2) De Naoorlogstijd

a) Betrekkingen met het buitenland

In 1919 treedt België tot de Volkenbond toe. In 1920 wordt, ondanks verzet van Vlaamse en socialistische zijde, het Frans-Belgisch militair akkoord gesloten. De Socialisten verlaten de drieledige regering. Daar de Duitsers weigeren nog verder schadevergoeding te betalen, nemen de Fransen het besluit het Ruhrgebied te bezetten. België zendt er ook troep naartoe. De militaire dienst wordt op 12, daarna op 14 maanden gebracht. In 1924 wordt door het plan Dawes de Duitse schuld verminderd en de Fransen en Belgen verlaten het Ruhrgebied.

De periode 1925-33 wordt gekenmerkt door ontspanning en Europese solidariteit. Door de ondertekening van het Pact van Locarno (1925) erkennen Duitsland, Frankrijk, Engeland, België en Italië de onschendbaarheid van elkaars grenzen en verbinden zich tot vreedzame regeling van hun geschillen. De militaire dienst in België wordt verminderd tot 10 maanden, later tot 8 maanden.

In 1933 komt in Duitsland Adolf Hitler met de NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei) aan de macht. Een van de belangrijkste programmapunten is de vernietiging van het Verdrag van Versailles. Hij trekt zich terug uit de Volkenbond. Dit betekent het einde van de internationale rust in West-Europa.

b) De kieswet

Enkele politici onder leiding van Janson en Anseele gaan in 1918 de Koning opzoeken in het Kasteel te Loppem om te pleiten voor het eenvoudig algemeen stemrecht. De Koning betuigt zijn akkoord en in 1919 wordt een wet in die zin goedgekeurd. Alle mannen van 21 jaar mogen stemmen. De verkiezingen van 1919 leveren de volgende uitslag: 73 Katholieken, 70 Socialisten, 34 Liberalen, 5 Frontpartij. Sindsdien zijn in België bijna zonder onderbreking coalitieregeringen aan de macht.

c) De sociale problemen

Vooraf onder de druk van de Socialisten worden er in het Parlement verschillende belangrijke sociale wetten goedgekeurd:

- 1) De wet op de goedkope woningen (40.000 nieuwe arbeiderswoningen in een tijdspanne van 10 jaar) (1919)
- 2) De belasting op het inkomen met vrijstelling van het minimum (1920).
- 3) Gratis ouderdomspensioen (1920), sinds 1924 gevormd de

bijdragen van staat, werkgevers en werknemers.
4) achturedag en 48-urenweek (1921).

Een aantal Socialisten willen verder gaan op de weg van de collectivisering. Ze worden niet gevolgd en stappen over naar de Communistische Partij.

In de katholieke wereld ijvert Joseph Cardijn met het stichten van de Katholieke Arbeidersbeweging voor de sociale en intellectuele emancipatie van de arbeiders.

d) Het taalprobleem

De vernederlandsing van de Gentse Universiteit, voorgesteld in 1924, wordt in 1930 door het Parlement goedgekeurd.

De tweetaligheid in België wordt afgeschaft met uitzondering voor Brussel. De wetten van 1932 bepalen dat het secundair onderwijs in de taal van de streek verstrekt moet worden. Op administratief gebied zijn er voortaan gescheiden Nederlandstalige en Franstalige diensten. De eentaligheid van het gerecht komt erdoor in 1935.

Sommige Vlamingen vinden deze regeling minimalistisch en willen de volledige scheiding op administratief en politiek gebied. Ze zijn politiek gestructureerd in de Frontpartij, sinds 1933 in het Vlaams Nationaal Verbond (VNV).

e) Economisch leven

Na de vernielingen van W.O.I wordt de haven van Zeebrugge weer opgebouwd. De haven van Antwerpen wordt verrijkt met nieuwe sluizen. In 1933 wordt onder de Schelde een voertuigen- en voetgangerstunnel gebouwd. Na 1930 wordt tussen Antwerpen en Luik het Albertkanaal gegraven (lengte: 122 km).

De landbouw schakelt over op veeteelt (lagere prijzen voor de tarwe wegens invoer, afvloeien van arbeidskrachten naar de industrieën). De industrie wordt meer en meer een verwerkende nijverheid.

Wat de buitenlandse handel betreft, ontstaat in 1921 de Belgisch-Luxemburgse Unie: zelfde muntwaarde, gezamenlijke buitenlandse handelspolitiek.

De vlugge economische ontwikkeling van 1926-1930 wordt plots afgeremd door de crisis van 1930-1935. De uitvoer vermindert door protectionistische tarieven van verscheidene landen. De ophoping van voorraden leidt tot afdanking en werkloosheid. In 1935 ziet de regering Van Zeeland een oplossing in een devaluatie van de

VI - HET BEWIND VAN LEOPOLD III (1934-1950)

Op 17 februari 1934 komt Koning Albert om het leven bij een val van een rots in Marche-les-Dames. Zijn oudste zoon Leopold volgt hem op. Hij is geboren in 1901 en sinds 1926 gehuwd met Astrid van Zweden. Het Koningsgezin telt drie kinderen: Joséphine-Charlotte, Boudewijn en Albert. Koningin^{Astrid} wordt dodelijk gewond bij een auto-ongeval in Küsnacht (Zwitserland) in 1935.

A - De periode 1934-1940

1) De buitenlandse betrekkingen

Deze periode wordt beheerst door de dynamiek van Nazi-Duitsland en het gevaar voor het buurland België. Hitler werkt verder aan het afbreken van het Verdrag van Versailles. De Duitse troepen bezetten de linkeroever van de Rijn (1936). Koning Leopold herinnert aan de neutraliteit van België in geval van gewapend conflict. Daar Hitler verder de oorlog voorbereidt (Anschluss van Oostenrijk en Sudetenland (1938), voert België zijn troepenmacht op tot 600.000 man en laat het leger post vatten achter het Albertkanaal, de Maas, de lijn Antwerpen-Mechelen-Waver.

Op 1 september 1939 valt Hitler Polen binnen. Engeland en Frankrijk verklaren hem de oorlog.

2) De binnenlandse toestand

De grote politieke partijen worden uitgehold door nieuwe of vernieuwde partijen. De Communisten verwijten de Socialisten dat ze verburgerlijkt zijn. De Vlaamse Katholieken krijgen van de Vlaamse Nationalisten^{de Kroon} dat ze de Vlaamse verzuchtingen niet voldoende tegemoetkomen. De Katholieken worden aangevallen door de Rexisten met het argument dat hun politiek verweven zit in financiële praktijken of schandalen. Hun chef Léon Degrelle, voorheen Waals studentenleider in Leuven, streeft naar een éénpartijsysteem en slaagt erin 200.000 Waalse katholieken te mobiliseren. De verkiezingen van 24 mei 1936 betekenen een succes voor de contesterende partijen: 21 Rexisten, 16 Vlaams-Nationalisten en 9 Communisten doen hun intrede in het Parlement (totaal: 202). De gevestigde partijen zien er een waarschuwing in. Een nieuwe reeks sociale wetten worden door het Parlement aangenomen: 6 dagen betaalde vakantie per jaar voor de arbeiders, 40-urenweek. Er komt amnestie voor de na W.O.I veroordeelde Vlaams-Nationalisten en de activist dokter Martens mag de Koninklijke Vlaamse Academie binnen.

Wat de Rexisten betreft, gaan de Katholieken voortaan meer

opletten. Bovendien wordt het Rexisme door de Belgische bisschopp veroordeeld. Gevolg van dat alles: in de verkiezingen van 1939 halen de Communisten nog 9 zetels en de Vlaams-Nationalisten komen van 16 op 17. De Rexisten vallen echter terug op 4 mandaten

B - De Tweede Wereldoorlog (1940-1944)

1) De inval en de 18-dagen-veldtocht (10-28 mei 1940)

Op 10 mei vallen de Duitsers België binnen. Het is een Blitzkrieg. De Belgen trekken zich op verschillende verdedigingslijnen terug (Slag aan de Leie van 23 tot 27 mei). Dit maakt de inscheping van de aangekomen Britse strijdkrachten in Duinkerke mogelijk (300.000 man).

Sinds 23 mei zijn de Duitsers, na de doorbraak in Sedan, in Boulogne. Dit betekent de omsingeling van de Belgen (troepen en vluchtelingen). Op 28 mei besluit Leopold tot overgave en laat zich in Laken internen. De Belgische regering, geleid door Eerste-Minister Hubert Pierlot zet de oorlog verder in Londen.

2) De oorlogsvoering boven ons grondgebied

Van augustus tot einde oktober 1940 woedt de Slag om Engeland. De Duitse bommenwerpers voeren boven ons gebied hun ladingen bommen naar de Engelse industriegebieden en grote steden. Maar door de inzet van hun jachtvliegtuigen (Spitfires) en hun radaropsporingen houden de Engelsen stand.

3) De Duitse bezetting in België

Politiek ontstaan er twee tegenpolen die met de tijd steeds scherper tegen elkaar staan. Aan de ene kant de aanhangers van de 'Nieuwe Orde'. De bezetters vinden medewerking bij een groot aantal leiders van het VNV (Staf Declercq) en Rex (Léon Degrelle). Dezen bezetten sleutelposten in de administratie en/of verlenen militaire medewerking aan de Duitse oorlogsvoering tegen Rusland (sinds juni 1941) (Vlaams Legioen, Légion Wallonne).

Ondersteund door Londen organiseert het verzet zich vooral na de Duitse inval in Rusland en de verplichte tewerkstelling in Duitsland (1942). Veel Belgen duiken onder in de illegaliteit. De Gestapo (Geheime Staatspolizei) probeert de verzetslui op te sporen en uit de weg te ruimen. Tal van weerspannigen komen in Duitse concentratiekampen terecht. - Ook de joden worden gedepe
/teerd.

Wat het dagelijkse leven betreft, worden persoonlijke ravitalleringskaarten ingevoerd. De beperking van de voedselbedeling geeft aanleiding tot een meer en meer uitgebouwde zwarte markt.

Paarden, voertuigen, klokken worden opgeëist voor de oorlogsvoering. Op de locomotieven staat te lezen: 'Alle Räder rollen für den Sieg'. Deze locomotieven worden het uitverkoren doelwit van de geallieerde vliegtuigen. Industrie centra zijn ook niet veilig voor luchtaanvallen. Vergissingen hebben ook plaats, b.v. het bombardement van Mortsel-Antwerpen op 5 april 1943: ongeveer 1.000 doden.

4) Het einde van de oorlog

De Duitse tegenslagen beginnen met de Slag bij Stalingrad (winter 1942-1943). Op 6 juni 1944 ontschepen de geallieerden in Normandië en rukken naar het Noorden op. Begin september wordt bijna heel België bevrijd. De Duitsers nestelen zich nog vast in Duinkerke (overstroming van De Moeren) en in de streek Knokke-Heist (tot begin november).

Als Prins-Regent vervangt Prins Karel zijn broer Koning Leopold die sinds juni met zijn familie in Duitsland geïnterneerd is. De Duitsers zetten nog een tegenoffensief in in de Ardennen (von Rundstedt-offensief) en sturen vliegende bommen naar Antwerpen (V1 en V2 - V: Vergeltungswaffe). De vijandelijkheden komen tot een einde op 8 mei 1945 (V-Day - V: Victory).

C - De Koningskwestie

In België ontstaat er meer en meer verzet tegen de terugkeer van van de Koning. Hem wordt verweten: zijn neutraliteitspolitiek van vóór de oorlog, zijn breuk met de regering en zijn weigering om de regering te volgen naar Londen in mei 1940, zijn onderhoud met Hitler in 1940, zijn huwelijk met Liliane Baels op 6 december 1941 (kerkelijk 11 september).

De Koning verdedigt zich langs tussenpersonen, o.m. door zijn secretaris-historicus Jacques Pirenne. Verdedigers en opposanten staan hoe langer hoe meer tegenover elkaar. In 1949 zoekt de regering een uitweg: de volkraadpleging. De uitslag luidt: 57 % voor de terugkeer van de Koning (70 % in Vlaanderen, 48 % in Brussel, 42 % in Wallonië). Wanneer de regering Duvieusart beslist de Koning terug te halen, breken er hevige stakingen en onlusten uit (juli 1951).

Koning Leopold doet afstand van de troon ten gunste van zijn zoon Boudewijn die de titel 'Koninklijke Prins' voert. Op 16 juli 1951 legt Boudewijn de grondwettelijke eed af als vijfde Koning der Belgen.

VII - HET BEWIND VAN KONING BOUDEWIJN (1950-)

Boudewijn is geboren in 1930, regeert sinds 1950 als Koninklijke Prins en sinds 1951 als Koning der Belgen. In 1960 huwt hij met Fabiola de Mora y Aragón, geboren te Madrid in 1928.

A - Buitenlandse betrekkingen1) België in het raam van grote blokken

In 1944 wordt de economische unie van België-Luxemburg uitgebreid tot Nederland (tariefgemeenschap in 1948, afgerond met het Benelux-Unieverdrag in 1958).

In 1952 treedt België toe tot de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), een initiatief van de Franse Minister van Buitenlandse Zaken Robert Schuman. Doel: vrij verkeer voor kolen en staal in de landen van de Gemeenschap, gemeenschappelijke buitentariefverbod van subsidiëring. Dit heeft tot gevolg dat meer en meer Waalse kolenmijnen worden gesloten.

Dit verdrag leidt spoedig tot de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG). Zes landen ondertekenen dit akkoord in Rome (1957): Frankrijk, Duitsland, Italië, België, Nederland en Luxemburg. De overeenkomst steunt op drie basisprincipes: een gemeenschappelijke markt voeren, de onderlinge handelsbarrières laten verdwijnen, gemeenschappelijke instellingen oprichten. Het Europa van de Zes wordt in 1973 verruimd tot negen landen met Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken. In 1981 treedt Griekenland toe en met het lidmaatschap van Spanje en Portugal in 1986 wordt de Gemeenschap het Europa van de Twaalf. Administratieve zetel: Brussel.

Als belangrijkste instelling fungeert het Europees Parlement (zetel in Straatsburg, secretariaat in Luxemburg, commissievergaderingen in Brussel). België telt 24 parlementsleden op 518 (13 Nederlandstaligen, 11 Franstaligen).

Sinds W.O.II wordt de buitenlandse politiek ook bepaald door het lidmaatschap van andere internationale organisaties. In 1945 neemt België deel aan de internationale Conferentie van San Francisco en ondertekent met 50 andere landen het Handvest van de Verenigde Naties. De UNO (United Nations Organization) heeft haar zetel te New York.

De koude oorlog tussen de Sovjet-Unie en de geallieerden (met als hoogtepunt de blokkade van Berlijn) geeft aanleiding tot de oprichting van de Noordatlantische Verdragsorganisatie (NAVO

of in het Engels NATO). België ondertekent mede op 4 april 1949. Zetel van de NAVO: Brussel. Hoofdkwartier van de geallieerde strijdkrachten in Europa (Shape): Casteau-Mons.

2) De onafhankelijkheid van Kongo

De dekolonisering van Azië na 1945 heeft ook in Afrika grote weerklank. Belgisch Kongo ontsnapt evenmin aan deze invloeden.

De zware onlusten in Leopoldstad op 4 januari 1959 tonen de buitenwereld dat er onrust broedt. In januari-februari 1960 organiseert België samen met Kongolese leiders een Rondetafel-Conferentie in Brussel. De onafhankelijkheid wordt vastgesteld op 30 juni 1960. Op 6 juli slaat het leger aan het muiten. De onafhankelijkheid van Katanga wordt uitgeroepen maar in 1963 door de UNO-troepen tenietgedaan.

In 1965 pleegt Mobutu een staatsgreep en trekt alle macht naar zich toe. Sinds 1971 voert Kongo de naam Zaire met als hoofdstad Kinshasa.

B - Binnenlandse toestand

1) De schoolkwestie

Tijdens de periode 1950-54 is er een homogene regering van de Christelijke Volkspartij (CVP) aan de macht, eerst met Joseph Pholien, vanaf 1952 met Jean Van Houtte als Eerste-Minister. In 1952 wordt de wet Harmel goedgekeurd waarbij voor het eerst toelagen worden verstrekt aan het vrij secundair onderwijs.

Wanneer de Socialistisch-Liberale regering de macht overneemt (Achille Van Acker - Henri Liebaert, 1954-58), wordt in 1956 door de wet Collard de vorige subsidieregeling afgetakeld, wat aanleiding geeft tot een hevige schoolstrijd (petitie aan de Koning met 2 miljoen handtekeningen, betoging in Brussel met 250.000 man, in 1955, vóór de goedkeuring door het Parlement). De regering verliest de meerderheid in 1958.

Een Nationale Onderwijscommissie met vertegenwoordigers van de drie nationale partijen gaat aan de groene tafel zitten en op 20 november 1958 wordt het Schoolpakt ondertekend.

2) Het taalvraagstuk

Tijdens de CVP-BSP regering Theo Lefèvre-Paul-Henri Spaak (1961-1965) wordt de taalgrens definitief vastgelegd. Ze valt voortaan samen met de administratieve grenzen (wet van 31 oktober 1962). Daardoor worden de gebieden Moeskroen en Komen naar Hene-gouwen overgeheveld en de Voerdorpen bij Limburg gevoegd. De

talentellingen worden afgeschaft. Rond Brussel worden er in zes gemeenten faciliteiten ingevoerd, wat later tot nieuwe moeilijkheden zal leiden.

Er wordt geprobeerd deze regeling te verwerken in een nieuwe formulering van de Grondwet (vier taalgebieden, twee gemeenschappen) maar de regering sneuvelt.

Tijdens de CVP-PVV regering Paul Van Boeynants - Willy De Clerc (1966-1968) rijst er aan Vlaamse zijde hevig verzet tegen de expansieplannen van de Franstalige afdeling van de Katholieke Universiteit te Leuven. De Franstaligen willen zich vestigen in de driehoek Leuven-Woluwe-Waver maar weldra weerklinkt de Vlaamse slogan 'Walen buiten'. Het mandement van de Belgische bisschoppen (1966) steunt nog de Franstalige eisen maar na de verklaring van Mgr De Smedt, bisschop van Brugge, dat het mandement een vergissing betekent, begint men te werken aan de overheveling van Leuven-Fran naar Wallonië. Deze taalperikelen dragen bij tot het ontslag van de regering Vanden Boeynants-De Clercq.

In 1970 komen de nieuwe structuren eindelijk in de Grondwet. In 1977 wendt het 2e kabinet Leo Tindemans pogingen aan om de vernieuwingen verder uit te werken (o.m. het statuut van Brussel) maar het Egmontpakt, gesloten tussen Christen-Democraten, Socialisten, Volksunie en het Front des Francophones, wordt door de Vlaamse publieke opinie gekelderd. De toegevingen aan de Franstaligen in de Brusselse randgemeenten worden beschouwd als een te hoge prijs.

Daarmee wordt het probleem Brussel voor jaren in de 'koelkast' gestopt. Na de verkiezingen van 1987 worden de taalproblemen en de regionale structuren een hoofdpunt bij de onderhandelingen voor een nieuwe regering (CVP, SP, VU - PS, PSC). De regering Wilfried Martens VIII slaagt erin de Grondwet te laten aanpassen. De unitaire staat wordt in een vaste federale vorm gegoten met een oplossing voor Brussel en de randgemeenten. Het doek valt in het Parlement op 5 augustus 1988.

3) De partijen

De regionale sensibilisering aan beide zijden van de taalgrens en in Brussel leidt tot een splitting van de nationale partijen.

In 1945 wordt de vroegere Katholieke Partij van een standenpartij de Christelijke Volkspartij. Sinds 1968 telt ze twee partijen: de Christelijke Volkspartij (CVP) en de Parti social-chrétien (PSC). In 1965 treedt de vroeger Belgische Werkliedenpartij op als Belgische Socialistische Partij (BSP). In 1978 wordt ze gesplitst

in Socialistische Partij (SP) en Parti Socialiste (PS). De Liberale Partij wijzigt haar doelstellingen in 1961. Ze wil voortaan alle aanhangers van het economisch neo-liberalisme verzamelen en zich ontdoen van het antiklerikalisme van vroeger. Nieuwe naam: Partij voor Vrijheid en Vooruitgang (PVV). Ze blijft strak unitair tot 1977. Sindsdien is er voor de Nederlandstaligen de PVV en in Franstalig België de PRL (Parti Réformateur Libéral).

Als regionale partijen treden op, aan Vlaamse zijde, de Volksuni (gesticht in 1954 als erfgenaam van de Vlaams-Nationalisten, 5 zetels in 1962, 22 in 1974) en, aan Franstalige zijde, het Front des Francophones-Rassemblement Wallon (sensibilisering door de achteruitgang op sociaal-economisch gebied en een groeiend nationaal Waals bewustzijn, 5 zetels in 1965, 22 in 1974).

De Communistische Partij kent haar hoogtepunt in 1965 (6 zetels). Nadien brokkelt ze geleidelijk af en is thans niet meer vertegenwoordigd in het Parlement.

Ten gevolge van het milieubewustzijn sturen sinds 1981 Agalev (Anders gaan leven) en Ecolo ook vertegenwoordigers naar het Parlement (in 1987 resp. 6 en 3 zetels).

4) Het kiesstelsel

Sinds 1948 mogen de vrouwen ook aan de parlementaire verkiezingen deelnemen. Om stemgerechtigd te zijn volstaat het thans de leeftijd van 18 jaar bereikt te hebben.

Sinds 1949 is het aantal volksvertegenwoordigers op 212 bepaald.

5) Economisch leven

Na W.O.II kent de economie een opgang tot 1970. Dan volgt er een stagnatie (o.a. in de staalindustrie). In 1973 stijgen de petroleum prijzen en wordt er naar andere energiebronnen gezocht (invoer van aardgas, bouwen van kerncentrales o.a. in Mol, Doel, Tihange).

Het vervoer langs de weg kent een aanzienlijke ontwikkeling. Dit vereist een aanpassing van de wegen. België beschikt thans over 1.534 km autowegen (in 1950: 55 km). Er zijn ongeveer 3,5 miljoen wagens ingeschreven.

Het spoorwegnet wordt geëlektrificeerd en gerationaliseerd (afschaffing van kleine lijnen). In 1958 komt de Noord-Zuid-verbinding tot stand in Brussel.

De haven van Antwerpen wordt verder uitgebouwd (zeesluis te Zandvliet) en na de vernieling tijdens W.O.II wordt de haven van Zeebrugge weer opgebouwd (thans containerhaven, aanleg voor car-ferris, LNG-terminal). De vissershaven bereikt thans het peil

van die van Oostende.

Sinds 1958 kent de luchthaven van Zaventem een grote ont-plooiing. In 1985 vervoert de SABENA 2 miljoen reizigers.

Met de betaalde vakantie, de verlengde weekends, de gemakkelijk verplaatsingen neemt de toeristische bedrijvigheid verder toe. De toeristen worden vooral aangetrokken door de Kust, de Ardennen de Kempen en de kunststeden.

Ten gevolge dan de mechanisering, de rationalisering, de vaststelling van de prijzen door de EEG gaat de landbouw in omvang, echter niet in kwaliteit of produktiviteit, achteruit. Alleen nog 2,3 % van de actieve bevolking houdt zich met landbouw bezig (in 1947: 12 %).

Onze actieve bevolking legt zich voor 30 % toe op industrie. De metaalverwerkende sector en de voedingsnijverheid nemen nog steeds toe.

6) Sociale aspecten

De Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling bestaat sinds 1945. Een mijlpaal vormt de invoering van de Sociale Zekerheid in 1948. Het principe van het systeem der paritaire comités wordt aan-genomen vanaf 1947.

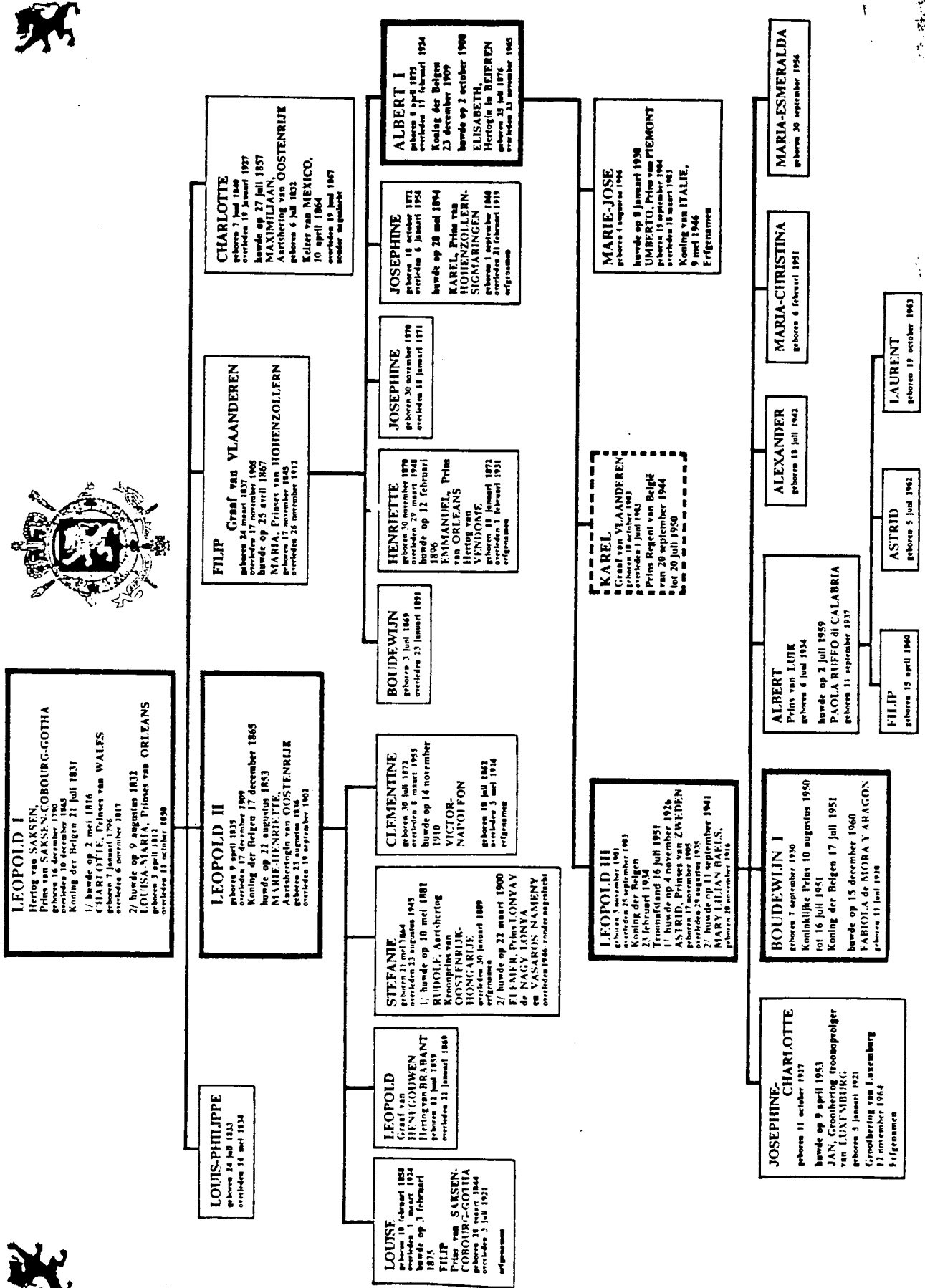
In 1975 wordt de betaalde vakantie uitgebreid tot 4 weken. In 1965 wordt de 45-urenweek ingevoerd, in 1975 de 40-urenweek.

Door de crisis laat de werkloosheid zich erg voelen sinds 1970. In dat jaar is 2 % van de actieve bevolking werkloos, in 1987 wordt dat 13 %.

België kent ook het immigrantenprobleem. Tussen 1970 en 1987 stijgt het aantal vreemdelingen in ons land van 700.000 tot 850.000 (9 % van de totale bevolking, in Brussel één derde). Voor 1970 komen de immigranten vooral uit Italië en Spanje, sinds 1970 uit Marokko en Turkije.

BIJLAGE: blad 20 van het dossier over 'De Monarchie in België', samengesteld ten behoeve van het onderwijs door het centrum CRISP en verspreid door INBEL en het Ministerie voor Onderwijs

STAMBOOM VAN DE KONINKLIJKE FAMILIE

VIII - KUNST EN CULTUUR IN WEST-VLAANDEREN (1830-1988)

1) Taal en letteren

- in het Frans geschreven maar met Vlaamse inspiratie:

Charles DE COSTER (1827-1879): 'Légende et Aventures d'Ulen-
spiegel' (1867): 'A Damme, en Flandre...naquit Ulen-
spiegel, fils de Claes.' (monumenten in Damme, Knokke).

Georges RODENBACH (1855-1898): roman: 'Bruges la Mortè' (1892).

- romantiek:

Karel LEDEGANCK (1805-1847): dichtwerk: 'De Drie Zustersteden
Hendrik CONSCIENCE (1813-1885), arrond. comm. in Kortrijk
(1857-67). Historische romans: 'De Leeuw van Vlaanderen'
(1838, inspiratie 1302); landelijke verhalen (documentair
belang): 'De Loteling' (1850).

- Guido GEZELLE (1830-1899), grootste dichter in het Nederlands
sinds Vondel, belangrijkste uit de 19e eeuw. Bruggeling van
geboorte en er gestorven als Rector van het Engels Klooster
Behoort heel West-Vlaanderen toe door zijn taal (hoofd-
zakelijk algemeen Westvlaams) en zijn activiteit (priester-
leraar in Roeselare, 1853-60, onderpastoor Kortrijk, 1871-9
Dichtbundels: 'Tijdkrans' (1893), 'Rijmsnoer' (1897).

- stichting Vlaamse Academie voor Taal en Letterkunde (Gent 1886
De 30 leden vergaderen iedere zomer in hun Kasteel te
Beauvoorde (geschenk Arthur Merghelynck).

- vooral tussen 1875 en 1900 scherpe strijd van het Westvlaams
taalparticularisme (G. Gezelle, L. De Bo) tegen het algemeen
Nederlands. Enkele taalkundigen schrijven belangrijk werk
op het gebied van de studie van het Westvlaams:

L. DE BO (1826-1885): 'Westvlaams Idioticon' (1875).

Karel DE FLOU (1853-1931): 'Woordenboek der Toponymie
van Westelijk Vlaanderen', 18 dln., 1914-1938.

- in Gezelles schaduw:

Hugo VERRIEST (1840-1922): essay: 'Twintig Vlaamse Koppen' (1875)

Albrecht RODENBACH (1850-1880): gedichten, drama.

- in de traditie van Verriest en Rodenbach:

Cyriel VERSCHAEVE (1874-1949): gedichten, proza, drama's,
essays.

- 'Van Nu en Straks' (tijdschrift 1893; doel: Vlaamse letterkundig
sociaal en Europees maken. Tot deze groep behoort:

STIJN STREUVELS (Frank Lateur) (1871-1969), neef van Gezelle
Romans: 'De Vlaschaard' (1907), 'Leven en Dood in den Ast' (1908)

- generatie Stijn Streuvels:
 - Maurits SABBE (1873-1938): romans in Brugse sfeer:
 - 'Aan 't Minnewater' (1898), 'De Filosoof van het Sashuis' (1907).
- 1e generatie 20e eeuw:
 - André DEMEDTS (1906): romans: 'De Ring is gesloten' (1951), 'De Levenden en de Doden' (1959).
 - Karel JONCKHEERE (1906): gedichten: 'Conchita' (1939), 'Wat niet geneest' (1943).
- 2e generatie 20e eeuw:
 - Christine D'HAEN (1923): 'Gedichten' (1946-58), 'De Wonde in 't Hert, Guido Gezelle, een dichtersbiografie' (1988).
 - Hugo CLAUS (1929), veelzijdig en non-conformistisch. Poëzie: 'De Oostakkerse Gedichten' (1956); romans: 'De Verwondering' (1962); toneel: 'Een Bruid in de Morgen' (1955), 'Suiker' (1958); kroniek: 'Het Verdriet van België' (1983).
- Franse literatuur gedeeltelijk verbonden met Zuid-Vlaanderen (Zwarte Berg), Heuvelland, Brugge:
 - Marguerite YOURCENAR (Cleenewerck de Crayencour, 1903-1987), lid van de Académie française sinds 1981 (le vrouw):
 - 'L'Oeuvre au Noir' (1968), 'Archives du Nord' (1977).
 - Frans-Belgische stichting Marguerite Yourcenar met zetel in Belle en Kommel: natuurbehoud in de grensstreek.
- poëtisch chanson:
 - Jacques BREL (1929-1978), Frans-Brussels auteur-componist-zanger vaak geïnspireerd door de Westvlaamse kuststreek:
 - 'De Kerels', 'le Plat Pays', 'Marieke'.

2) Muziek

- Peter BENOIT (1834-1901), nationaal-romantische school:
 - cantaten: 'De Schelde', 'Rubens'.
- Joseph RYELANDT (1870-1965), religieuze inspiratie: oratoria:
 - 'Purgatorium'; Gezelle-liederen.

3) Bouwkunst

- 19e eeuw: Neogotiek: Provinciaal Gouvernement, Brugge (1870).
- 20e eeuw: Knokke, Dominicanenkerk en -klooster (J. Viérin, 1923).
 - Koksijde, Kerk Onze-Lieve-Vrouw-ter-Duinen (J. Lantsoght, 1962).
 - Oostende, Klooster Clarissen (Paul Felix, 1959).

4) Beeldhouwkunst

19e eeuw. De Romantiek roept de cultus voor de 'nationale grootheden' in het leven. Standbeelden: Maerlant (Damme, H. Pickery), Jan van Eyck (Brugge, J.-R. Calloigne, H. Pickery), Memling (Brugge, H. Pickery), Simon Stevin (Brugge, L.-E. Simonis), Breydel en De Coninck (Brugge, P. de Vigne).

20e eeuw: Koning Albert (Brugge, O. Rotsaert), Guido Gezelle (Brugge, J. Lagae), De Dichter (Knokke, Zadkine).

In de laatste jaren verschijnt nieuw beeldhouwwerk op de Brugse pleinen: Fontein op 't Zand (L. Canestraro- St. Depuydt), Papageno, 'de Goden bezoeken Brugge', 'Marieke' (J. Claerhout), 'De vier ruiters van de Apocalypsis' (R. Poot).

5) Schilderkunst

James ENSOR (1860-1949), symbolist. Maskers en visionaire taferelen (Museum Oostende).

Constant PERMEKE (1886-1952), meester van het Vlaams expressionisme. Woonhuis 'De Vier Winden', Jabbeke, thans Provinciaal Museum, alwaar enkele werken (ook beeldhouwwerk).

Leon SPILLIAERT (1881-1946), poëtisch symbolisme: 'De Bediening'.

Henri WOLVENS (1896-1977), Brusselaar gevestigd in Brugge sinds 1930. Luminist: 'Verlaten feesttafel', 'Havendam Zeebrugge'.

Rik SLABBINCK (1914), luminist: 'Landschap'.

Paul DELVAUX (1897), Waals-Brussels schilder gevestigd in Veurne. Surrealistische richting (Museum Koksijde).

Frank BRANGWYN (Brugge 1867-Ditchling 1956), tekenaar, etser, schilder. 300 werken in het Brugse Brangwyn Museum.

6) Andere cultuuruitingen

De zuivere wetenschap wordt vooral beoefend in de grote universitaire centra buiten West-Vlaanderen. Toch bezit de Katholieke Universiteit te Leuven sinds 1965 een afdeling te Kortrijk (KULAK).

Sinds 1950 is in Brugge het Europa College gevestigd, een centrum voor postuniversitair onderwijs en research in verband met de eenmaking van Europa.

De jongste jaren worden gekenmerkt door een bijzondere ontwikkeling van de mass-media. Ze brengen nieuws, ontspanning en ook instructieve programma's. De televisie bestaat in België sinds 1953. De BRT-radio beschikt over een omroepcentrum in Kortrijk.

West-Vlaanderen is een provincie van weekbladen. In Brugge verschijnen het 'Brugsch Handelsblad' (gesticht 1906), het 'Vlaams Weekblad', in Oostende 'Le Courrier du Littoral et de Bruges', 'Tijdingen', in Poperinge 'Het Wekelijks Nieuws', vroeger onder de naam 'De Poperingenaar' (gesticht 1904).

Sinds 1964 worden er jaarlijks internationale muziekdagen gehouden, in het raam van het Festival van Vlaanderen, met orgel- of clavecimbelwedstrijden.

BEKNOPTE ALGEMENE BIBLIOGRAFIE

Algemene Geschiedenis der Nederlanden, onder red. van J.A. Van Houtte etc., 15 dln., Bussum, 1982.

België, een Verhaal over Leven en Volk, o.l.v. G. Peeters, Amsterdam, 1980.

DE MAESSCHALCK E., 150 jaar Belgen, Brussel, 1980.

DUMONT G.-H., Histoire de la Belgique, Brussel, 1977.

Flandria Nostra, ons land en ons volk, o.l.v. J.L.Broeckx etc., 5 dln., Antwerpen, 1957-1960.

JANSEN H.P.H., Lexicon Geschiedenis der Lage Landen, Utrecht-Antwerpen, 1971 (met bijgewerkte drukken).

KOSSMANN E.H., De Lage Landen 1780/1980, 2 dln., 1780-1914 en 1914-1980, Amsterdam-Brussel, 1980 en 1986.

LUYCKX Th., PLATEL M., Politieke Geschiedenis van België, 2 dln., 1780-1944 en 1944-1985, Antwerpen, 1985.

MATTHYS K., Belgoscopie, Tielt, 1988.

MABILLE X., Histoire politique de la Belgique, Bruxelles, 1986.

NIJHOFFS Geschiedenislexicon Nederland en België, 's-Gravenhage, Antwerpen, 1981.

PIRENNE H., Histoire de Belgique, 4 dln., Brussel, 1948-53.

Twintig eeuwen Vlaanderen, o.red.v. Max Lamberty etc., 15 dln., Hasselt, 1972.

VAN ISACKER K., Mijn land in de kering 1830-1980, 2 dln., 1830-1914 en 1914-1980, Antwerpen-Amsterdam, 1978 en 1983.

West-Vlaanderen, o.l.v. A. Viaene, Brussel, 1958.

WILLEMART H. & P., VAN ELZEN S., La Belgique et ses populations, Bruxelles, 1980.

WILLEQUET J., Histoire illustrée de la Belgique, Bruxelles, 1988.

WITTE E., CRAEYBECKX J., Politieke geschiedenis van België sinds 1830, Antwerpen, 1985.

PREVENIER W., BLOCKMANS W., De Bourgondische Nederlanden, Antwerpen, 1983.

DAEMS P., DERVEAUX Gh., Elsevier's Kleine Cultuuratlas van België, Brussel, 1964.

DEVLIEGHER L., Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen, Tielt, 1965.

Geschiedenis van de letterkunde der Nederlanden, o.red.v. F. Baur, 9 dln., Antwerpen-Brussel, 1939-1951.

LEMAIRE R., GEPTS G....., Gids voor de Kunst in België, Utrecht-Antwerpen, 1963.

LUYCKX Th., Beschavingsgeschiedenis van België, Hasselt, 1966.

LUYCKX Th., Cultuurhistorische atlas van België, Brussel-Amsterdam, 1954.

Vlaamse Kunst van de oorsprong tot heden, o.l.v. H. Liebaers, V. Vermeersch etc., Antwerpen, 1986.

SOUILLARD C., Kunst in België van de middeleeuwen tot vandaag, Tielt, 1988.

BIBLIOGRAFIE over bijzondere onderwerpen en perioden in de meeste geciteerde werken (o.m. Algemene Geschiedenis, De Maesschalck, Luyckx, Twintig eeuwen, Witte-Craeybeckx (gecommentarieerd), Prevenier-Blockmans, Devliegheer, Geschiedenis van de letterkunde, Lemaire-Gepts).